

אחדות

XXIX. ÉVFOLYAM, 112. SZÁM • 2018. NOVEMBER • 500 Ft
5779. KISZLÉV • כסלו תשע"ט • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

ZSIDÓ ÖNVÉDELEM

Hanuka és a pittsburghi
merénylet margójára

Európai antiszemitizmus
elleni ligát alapít a TEV

A rabbi válaszol:
Szabad-e kihagyni védőoltást?

Judapest anno:
BUDAPESTI UTCÁK
A HANUKAI LÁNGOK FÉNYÉBEN

KEDVES OLVASÓ!

Hadd hozzak fel három témát...

Egy. Tudja Ön, hol van Pittsburgh? És azt, hogy élnek-e ott zsidók? Elárulom, hogy Pittsburgh-ben, az Egyesült Államok 63. legnagyobb településén, amit szoktak a „Hidak” vagy az „Acél” városának is nevezni, az 1800-as évek második negyedétől éltek zsidók. Ma a zsidó élet központja a Squirell Hill nevű negyed, ahol minden 5. ember zsidó. A közösség megőrizte diverzitását: három zsidó iskolát tartanak fenn: egy Chábád, egy ortodox és egy konzervatív intézmény várja a környékbeli zsidó gyerekeket. Több mint 20 zsinagóga és imaház közül választhatnak az itt élők. Éttermek, élelmiszerboltok és kulturális központ is működik itt. Ebben a békés kis „stetlben” történt, hogy egy férfi a szombat reggeli ima közepén 11 imádkozó zsidót lemészárolt „Minden zsidónak meg kell halni!” – felkiáltással.

Kettő. Izraelben kanyarójárvány van. Igen, a 21. században, ahogy Európa és Amerika számos vidékén, úgy Izraelben is vannak, akik fittyet hánynak a gyerekeik egészségére éppúgy, mint mások biztonságára. Úgy tűnik, túl rég pusztított a gyermekek közt a kanyaró, a gyermekbénulás, a torokgyík és még megannyi szörnyűség, így vannak, akik azt hiszik, ezek a gyerekmesék rémei közül léptek csak elő, valódi veszélyt nem hordoznak. Így aztán kisgyermekek szenvednek vagy halnak meg – a felnőttek butasága és nemtörődősége miatt.

Három. Izrael újfent a Hámász rakétáinak célpontja. A délen élők százazrei töltik újfent bunkerekben az éjszakáikat. Generációk nőnek fel úgy, hogy ugrásra készen állnak. A világ jelentős része szerint jól van ez így. A világ jelentős része szerint Izraelnek nem jár, hogy megvédje lakosságát a támadásoktól. Azt, hogy lesz-e háború, vagy sem, lapzártánkig még nem lehetett biztosan tudni. Tegyük meg mindent, ami tőlünk telik: imával és jócselekedetekkel megerősíthetjük a zsidó népet, és elháríthatjuk a veszélyt!

Tegyük fel magunknak a kérdést: valóban minden zsidónak meg kell halnia? Nos, igen, az élet vége valóban minden esetben halál. Azonban nem szükséges, hogy idő előtt, leküzdhető betegségekben vagy éppen örült gyilkosok, gyűlölködő terroristák keze által tegyük ezt. Hanuka ideje különösen alkalmas az önvédelemmel kapcsolatos témák számára, hiszen a makkabeusok lenyűgöző bátorsága, élni akarása, küzdő szelleme példaértékű mindannyiunk számára. Matitjáhu főpaprak és fiainak a története arra tanít minket: bár való igaz, hogy mindannyiunknak meg kell halni egy napon, ha lehet, ezt ne úgy tegyük, hogy önként megadjuk magunkat az ellenségünknek – legyen az egy leküzdhető betegség vagy egy fegyveres. Vigyázzunk magunkra – vigyázzunk egymásra! „Órizzétek lelketeket...!”

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:

www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a

www.zsido.com/egység

oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja

a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

„Séta Izraelért”
A kanadai JDL tüntetése,
2011

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károlyi krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egyseg@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

OLTÁSELLENESSÉG ÉS HÁLÁCHÁ: SZABAD-E KIHAGYNI VÉDŐOLTÁST?

„Szomorú aktualitást ad a kérdésnek,
hogy Izraelben kanyarójárvány van.

Miután a nemrég egy másfél éves
kislány belehalt az oltással megelőz-
hető kórba, az izraeli parlament
szabályozást készít elő, ami lehetővé
teszi a szigorúbb fellépést a kötelező
oltásokat elutasító szülőkkel szemben.”

18. oldal

6. oldal

A ZSIDÓ ÖNVÉDELEM ÉVSZÁZADAI
„Ha valaki meg akar ölni, kelj fel, és
öld meg őt előbb.” A végsőkig kitartó
hősiesség nyilvánul meg Hanuka
történetében, ... hiszen népünk törté-
nelmének nem volt olyan szakasza,
amikor a zsidók ne szorultak volna
védelemre ellenségeikkel szemben.”

SMÚZ

- 21 A főszerkesztő levele
Vigyázzunk magunkra,
vigyázzunk egymásra!
- 41 Hírek

REBBE

- 51 Jobb a megelőzés,
mint a gyógyítás

HOHMECOLÓ

- 61 A zsidó önvédelem
évszázadai
- 91 A zsidók védelmezője
vagy egyszerű terrorista?
Méir Kahane portréja
Réti János írása
- 121 Kráv Mágá – önvédelem
különleges megközelítéssel
- 141 Az egyik legeredetibb izraeli
márka: a Moszad
Megyeri András Jonatán írása

JIDDISKÁJT

- 161 Rácfürdő helyett pesti mikvét!
Mikvén a fővárosban zsidó nők
számára 2. rész
Oberlander Báruch rabbi írása

27. oldal

NEMZETKÖZI SZÍNTÉRRE LÉP
A TETT ÉS VÉDELEM ALAPÍTVÁNY
„Elhatároztuk, hogy olyan európai
központot hozunk létre, amely
képes egységes módszertan alap-
ján, hitelesen fellépni az antiszemi-
ta indítatású cselekmények ellen.

- 181 Oltásellenesség és háláchá:
szabad-e kihagyni egy
védőoltást?
Oberlander Báruch rabbi írása
- 211 A hanukiják művészete

KILE

- 241 Budapesti utcák a hanukai
lángok fényében
Cseh Viktor írása
- 271 Nemzetközi szintre lép
a Tett és Védelem Alapítvány
Interjú Szalai Kálmánnal,
a TEV titkárával
Veszprémy László Bernát írása

MISPÓHE

- 301 Hanuka növénye,
az olajbogyó

ÉCESZGÉBER

- 321 Kristallnacht
Egy német tűzoltó és a meg-
mentett dávidcsillag története
Steiner Zsófia írása
- 301 Az olaj csodája
Dénes Anna meséje

MERÉNYLET PITTSBURGH-BEN

Október 27-én, a szombat reggeli ima közben ért támadás egy pittsburgh-i zsidó közösséget. A támadó, a szintén pittsburghi Robert Bowers azt kiáltotta miközben tüzet nyitott az imádkozókra: „Minden zsidónak meg kell halnia”! Korábban twitteren számos antiszemita üzenetet írt. Bowers 11 embert meggyilkolt, hatot pedig megsebesített. Donald Trump a támadás kapcsán kijelentette: „a tömegmészárlás e szörnyű tette tisztán gonoszság” és leszögezte, Amerika nem tolerálja az antiszemitizmust. „Összetörtem és felháborodtam” – jelentette ki Benjámin Netánjáhu.

„Fivéreinkre és nővéreinkre gondolunk, egész Izrael Házára, baj idején – ahogy a reggeli imában mondjuk” – mondta Reuvén Rivlin államelnök. „Megtört szívvel imádkozunk az áldozatokért és családjaikért, ide érte a bátor rendőröket is” – tette hozzá az Egyesült Államok izraeli nagykövete, David Friedman. A támadásra válaszul nagy zsidó közösségi összefogás alakult világszerte.

Az EMIH közleményben fejezte ki szolidaritását és gyászát: „nagy a felelősségünk a gonosszal szemben, amely gyakran ott üti fel a fejét, ahol a legkevésbé számítunk rá” – nyilatkozta Köves Slomó rabbi, aki a környéken élt gimnazista korában.

IZRAEL A HÁBORÚ SZÉLÉN

Újrakezdte Izrael támadását a Hámász november 12-én: rövid idő alatt rakéták százait indította izraeli polgári célpontok ellen. Egy negyvenéves férfi meghalt és rengeteg a sérült, illetve a sokkos-traumatizált ember. Az izraeli hadsereg 150 Hámász- és Iszlám Dzsihád-célpontot támadott viszonzásul.

Az Egyesült Államok, Kanada és Franciaország feltétlen támogatásáról biztosította Izraelt és elítélte a Hámász civileket célzó támadásait. Az ENSZ – a megszokott módon – mindkét felet önmérsékletre intette.

Miután Izrael tűzszüneti megállapodást kötött, lemondott Avigdor Lieberman védelmi miniszter: „A tegnapi történetek, a Hamással folytatott egyezkedés a terrornak való behódolással ér fel” – indokolta lépését. „Jelenleg csak rövid távra vásárolunk nyugalmat annak árán, hogy hosszú távon súlyos csapás éri nemzetünk biztonságát”.

Lapzártánkkor még nem volt biztos, hogy túléli-e a kormány Lieberman lemondását, vagy előrehozott választások lesznek.

BÁTORSÁGÉRT ÉRDEMJELEKET ADOTT ÁT A BELÜGYMINISZTER ÉS AZ IZRAELI NAGYKÖVET

A jeruzsálemi Jad Vaseem Intézet 1953. óta adományozza a Világ Igaza kitüntetést azoknak, akik zsidó életeket mentettek meg a vészidőszak idején, önszántukból, a németek vagy szövetségeseik fennhatóságai alatt levő területeken, a szabadságukat, biztonságukat vagy életüket veszélyeztetve bármiféle ellenszolgáltatás nélkül.

1995 óta hagyomány, hogy a Világ Igaza magyar kitüntetettjeit Bátorságért Érdemjelben részesítik – mondta az október 18-én tartott díjátadón Zsinka András, helyettes államtitkár – hozzátéve: az embermentők máig érvényes példát adtak a ma és a jövő nemzedékének.

Pintér Sándor belügyminiszter és József Amrani izraeli nagykövet Bátorságért Érdemjelet adott át néhai Maros Györgynek, néhai Paulik Ferencné Szigeti Juliannának és néhai Sipkóczy Kálmánnak. A kitüntetéseket a hozzátartozók vették át.

MOSHE LÁZÁR RABBIT KÖSZÖNTÖTTÉK NEW YORKBAN

Több mint 5600 rabbi érkezett 100 országból arra a gálavacsorára, mely a Chábád küldöttek november 11-én tartott 35. nemzetközi konferenciájának megkoronázása volt. Az eseményen megemlékeztek a pittsburghi lövöldözésről, valamint rabbi Gabi és Rivky Holtzberg meggyilkolásának tizedik évfordulójáról is.

A gálavacsorán köszöntöttek Moshe Lázár rabbit – Oberlander Batsheva édesapját – aki feleségével 60 éve szolgálja küldötként a milánói zsidó közösséget. Két unokája, a budapesti Oberlander Hers Mair, és a moszkvai Mendel Klein vezette be azt a megható videofelvételt, melyen Lázár rabbi a gyermekkoráról mesélt.

„Hitler, töröltessék el a neve” – mondta végül Hers Mair –, „a nagyimát bujkálásra kényszerítette Budapesten. Ma én büszkén folytatom a Rebbe munkáját, megérintve minden zsidó lelket ugyanebben a városban...”. Az unokák a színpadra szólították nagyapjukat, akit két veje is elkísért, hogy közös tánccal ünnepeljenek.

JOBBA A MEGELŐZÉS, MINT A GYÓGYÍTÁS

A LELKI EGÉSZSÉG ELENGEDHETETLEN A FIZIKAI JÓLÉT BIZTOSÍTÁSÁHOZ

Isten kegyelméből

5746. támu z hó 15. (1986. július 22.), Brooklyn, N.Y.

Üdvözlés és áldás!

[...]

AZ ORVOS GYÓGYÍT UGYAN, DE...

Az orvostudomány és a zsidó jog közötti kapcsolat már magában a Tórában is megjelenik, ahogy bölcseink is mondják: „A Tóra gyógyulást hoz a világra”. Ez nem azt jelenti, hogy a Tóra bármilyen módon az orvostudománnyal foglalkozna. Éppen ellenkezőleg: a Tóra kijelenti, hogy egészségügyi kérdésekben szakértővel kell konzultálni és követni kell a tanácsait. Mindeközben természetesen nem szabad megfeledkezni arról, hogy az igazi gyógyító az Örökkévaló, és az orvos nem egyéb, mint „minden test csodálatos gyógyítójának” küldötte.

A MEGELŐZÉS MINDENNÉL FONTOSABB

Az orvostudományban két alapvető megközelítés létezik: a terápiás gyógyítás és a megelőző gyógyítás. Az első esetben egy kialakult betegséggel jelentkezőnk az orvosnál, hogy az egy gyógymódot alkalmazzon. A második esetben, mely napjainkban egyre nagyobb szerepet tölt be, a lehető legnagyobb védeltséget igyekezünk elérni védőoltások, a közösséget és az egyént érintő higiéniai rendelkezések, megfelelő táplálkozás és számos egyéb eszköz segítségével.

Felesleges mondani, hogy bár továbbra is szükség van a terápiás gyógyításra, mégis a megelőző gyógyítás az ideálisabb és kívánatosabb út. Különösen hosszú távon minden szempontból ez a hasznosabb megoldás, gondoljunk az anyagi vonzatokra vagy a megelőzhető fájdalomra és szenvedésre, melytől Isten óvjon. Továbbá, megelőző gyógymód esetén nincs szükség a terápiás gyógymód során alkalmazott radikális eljárásokra, mint amilyen például az operáció.

NEM LEHET ELÉG KORÁN KEZDENI

Ahhoz, hogy a megelőző gyógymód hatékony és sikeres legyen, már egészen kicsi gyermekkorban el kell azt kezdeni. Ide tartoznak a védőoltások, a fogszuvasodást megelőző fogmosás, a kiegyensúlyozott táplálkozás és így tovább. Zsidó gyermekek esetén elengedhetetlen a kóser étkezési előírások szigorú be-

tartása is, hiszen annak a fizikai és lelki fejlődésre való hatása közismert.

Amikor bölcseink azt mondták, hogy „A Tóra gyógyulást hoz a világra”, nemcsak a spirituális egészségre utaltak, hanem a fizikai és a lelki egészségre is. Ezzel kapcsolatban egy konkrét isteni ígéretet is találunk a Tórában: „Ha hallgatni fogsz az Örökkévaló, a te Istened szavára és azt teszed, ami helyes az ő szemeiben, figyelsz parancsolataira, megőrzöd mind a törvényeit: mindama betegséget, melyet Egyiptomra bocsátottam, nem fogom rád bocsátani, mert én vagyok az Örökkévaló, a te gyógyítód” (2Mózes 15:26.). Íme, a biztosíték arra, hogy a Tóra és parancsolatai jelentik a valódi megelőző gyógymódot. Továbbá, a Tóra nemcsak a leghatékonyabb megelőző gyógymód, hanem a legkellemesebb is, ahogy írva van: „Utjai kellemes utak, és minden ösvénye béke”.

A GYERMEKEK TÓRAOKTATÁSA AZ EGÉSZSÉG FONTOS ESZKÖZE

Nem szükséges külön hangsúlyozni, hogy ez nem az egyetlen és nem is a legfontosabb célja a Tórának és parancsolatainak, melyek szentek és isteniek és elsősorban a halhatatlan lélekkel foglalkoznak. Most azonban a fizikai egészség és különösen a gyermekek egészsége kapcsán beszélünk a Tóráról, és az Ön eredeti szándéka is az volt, hogy adományát egy gyermekkorház alapítására használjuk fel, mely a zsidó törvények szerint működik majd.

A praktikus megfontolásokat is figyelembe véve, az Ön szándékát azzal valósíthatjuk meg a legjobban, és úgy érhetünk el hihetetlenül nagy eredményeket, ha adományát gyermekek tóraoktatására fordítjuk.

Ahogy Ön is tudja, a Chábád-Lubavics mozgalom egyik legfontosabb tevékenysége a tórahű oktatás azok számára, akik az életkoruk alapján, valamint azok számára is, akik a tóratudásuk és a zsidóság megélésének tapasztalatában fiatalok. Ez a tevékenység számos területet lefed, a kóser bölcsődéktől kezdve az idősök megsegítéséig.

[...]

Nagyrabecsüléssel és áldással,

M. Schneerson

A ZSIDÓ ÖNVÉDELEM ÉVSZÁZADAI

A hanukai makkabeusok tiszteletére írásunkban azt tekintjük át, mikor volt az ideje az „ölésnek”, az önvédelemnek a zsidó történelem hosszú évszázadai során? Mikor érezték úgy – az amúgy békeszerető zsidók –, hogy eljött az ideje annak, hogy sorsukat saját kezükbe vegyék? DÉNES ANNA ÍRÁSA

Salamon király, minden ember legbölcsebbike, azt mondta: „Ideje van a megölésnek és ideje a gyógyításnak... Ideje van a szeretésnek és ideje a gyűlölésnek; ideje van a háborúnak és ideje a békének.” (Prédikátor 3:3., 8.).

BIBLIAI ÖNVÉDELEM

Vannak helyzetek, amikor az embernek vissza kell ütnie, sőt először kell ütnie, és meg kell védenie magát. Maga a Tánách is erre szólít fel több helyen, és bölcseink is azt mondják: „Ha valaki meg akar ölni, kelj fel, és öld meg őt előbb.” A zsidó önvédelem és végsőkéig kitartó hősiesség nyilvánul meg Hanuka történetében, és ez a kitartás él tovább egészen napjainkig, hiszen népünk történelmének nem volt olyan szakasza, amikor a zsidók ne szorultak volna Izraelen kívül védelemre ellenségeikkel szemben, és olyankor többnyire csak saját magukra számíthattak.

Eszter könyvében olvassuk:

...megengedte a király, hogy az egyes városokban lakó zsidók összegyűljenek életük védelmére, elpusztíthassák, megölhessék és elveszejthessék a népek és tartományok velük szemben ellenséges erőit, gyermekeiket és asszonyaikat, és hogy vagyonukat elzsákmányolják. (Eszter 8:11.)

És a zsidók nem is tétlenkedtek, éltek a király által nekik adott jogokkal, így amikor ellenük támadtak a gyűlölettől elvakult szomszédai:

Összegyűltek a zsidók városaikban, Achasvéros király valamennyi tartományában, és rátámadtak azokra, akik a vesztükre törtek. Senki nem tudott nekik ellenállni, mert rettegés fogta el tőlük az egész lakosságot... A többi zsidó pedig, akik a király tartományaiban voltak, összegyűltek és kiálltak életükért, nyugalmat leltek ellenségeiktől.

Gamla

Megöltek gyűlölköik közül hetvenötezret, de a zsákmányra nem tették rá kezüket. (Eszter 9:2., 16.)

GAMLA VÉDELMEZŐI

A Mecádát (Maszadát) védő hősök története közismert, kevesen hallottak azonban **Gámláról**, a hanukai történet Hasmóneusainak egyik lezármazottja által kétezer évvel ezelőtt alapított városról a Golán-fennsíkon. A vallásos zsidók lakta várost (olajpresek, a hozzájuk kapcsolódó mikvék és a világ egyik legrégebbi, fennmaradt zsinagógája tanúskodnak erről) a kor szokása szerint a hegyoldalba építették, az egyik ház teteje szolgált a másik teraszaként – ez a tény nagyban segítette a zsidó harcosokat a rómaiak elleni küzdelemben. A városba, melynek lakosai kezdetben a rómaiakhoz lojális királyt támogatták, egyre több zsidó menekült költözött be, akik meggyőzték a helyieket az ellenállás és földjük védelmének fontosságáról. Bár az első roham során a Gámlát védő zsidók kerekedtek felül – a teraszosan épített házak teteje beszakadt a nehéz katonai egységek alatt –, végül mégsem tudtak ellenállni a

túlerőnek. Ahogy a Mecádán, a lakosok mintegy fele itt is tömeges öngyilkosságot követett el, a többiek – két asszony kivételével – a római katonák áldozataivá váltak. Gámla romjait ma egy nemzeti park területén csodálhatjuk meg.

Ugorjunk egy nagyot az időben, a több ezer éve történt eseményektől egészen a huszadik századig. A két korszak között ugyanis a zsidók elnyomva, jogfosztottan éltek a világ legnagyobb részén, olyannyira, hogy önmaguk szervezett védelmére többnyire – ritka esetektől eltekintve – gondolniuk sem lehetett. A huszadik századra azonban megváltozott a történelmi helyzet, és bár gyűlölköink milliókat pusztítottak el, érdemes megőrizni azon hősök emlékét is, akik felálltak az emberi gonoszsággal szemben, és életük kockáztatásával vagy feláldozásával megmentették vagy megpróbálták megmenteni zsidó testvéreiket.

PARTIZÁNOK A VILÁGHÁBORÚBAN

A **zsidó partizánok** a második világháborúban harcoltak a zsidó ellenállási mozgalomban a náci Németország és kollaboránsaik ellen,

Európa-szerte. Többé-kevésbé szervezett, nem-reguláris katonai egységek voltak ezek, melyek tagjai politikai ideológiától és végletes elszántságtól fűtve harcoltak a nácik és támogatóik ellen.

A partizán csoportok legaktívabban Kelet-Európában voltak, de voltak csapataik például Franciaországban és Belgiumban is. A partizánok kisebb-nagyobb csoportokat képeztek, tagjaik között nemcsak férfiak, hanem nők és gyerekek is harcoltak, illetve teljesítettek szolgálatot, soraik között koncentrációs táborokból vagy gettókból szökött,

Zsidó partizánok

illetve még idejében elmenekült zsidók voltak. Számukat húsz- és harmincezer közé tehetjük. Céljaik eléréséhez hatalmas akaraterőre és nem kevesebb szerencsére volt szükségük, az éhséggel és az időjárással dacolva, fegyverek vagy megfelelő öltözködés hiányában kellett végrehajtaniuk életveszélyes küldetéseiket. Csoportjaikban orvos nem volt, ha valaki megbetegedett vagy megsérült, maguk ápták, így nagyon sokan odavesztek a szakértelem hiánya miatt. A lengyel és a litván zsidó partizán csoportok számítottak a legaktívabbaknak és a legnagyobb létszámúaknak. A Szovjetunió-beli zsidó partizán alakulatok sok helyen csatlakoztak a helyi ellenálláshoz.

A VALÓDI PALESZTIN ÖNVÉDELEM

Palesztinában, vagyis az állama-lapítás előtti Izraelben több zsidó önvédelmi szervezet működött. Az Ottomán uralom alatt kisebb, helyi jellegű önvédelmi szerveződések

jöttek csak létre. A második alija (1904–14) idejében működött a fénykorában is maximum százfős tagságot számláló **Bár-Giora** nevű szervezet, mely nevét a rómaiak ellen az első században zajlott felkelésben hőiesen küzdő Simon Bár-Gioráról kapta. A szervezet célja zsidó települések alapítása és az arab támadóktól való védelme volt; mottójukat az oroszországi zsidóellenes pogromokban a védelmet biztosító zsidó egységektől kölcsönözték: Tűzben és vérben esett el Jehuda, vérben és tűzben emelkedik fel Jehuda. A szervezet 1909-ben beolvadt az újonnan alakított **Hásomer**be („az őrző”), mely az első kísérlet volt arra, hogy egész Palesztinára kiterjedő védelmi célokat teljesítsenek be általa. A Hásomer tagjai – akik között sok volt az orosz bevándorló – fegyverrel,

Hágáná

lovon jártak, és a szervezet szigorú szabályzatát követték. A Hásomer – néhány más, kisebb alakulattal együtt – 1920-ban beleolvadt a még szélesebb célokat maga elé tűző **Hágáná**ba, mely már az Izraeli Védelmi Erők közvetlen elődje volt. A

ÖNVÉDELEMBŐL FEGYVERKEZNEK A ZSIDÓK AMERIKÁBAN

Egy fegyveres önvédelmet oktató pennsylvaniai cég hatalmas érdeklődésről számolt be kurzusaik iránt a pittsburghi Élet Fája zsinagógát ért terrortámadás után.

A Scrantonban működő *Cherev Gidon* (Gedeon kardja) nevet viselő, izraeli tulajdonban álló vállalkozást több száz érdeklődő kereste fel a múlt héten, 99%-ban zsidók.

„Az a helyzet, hogy háborúban állunk. Azt akarjuk, hogy minden amerikai zsidó fegyvert hordjon magánál” – mondta a védelmi akadémia vezetője, Yonatan Stern, az izraeli hadsereg egykori tisztje. A merénylet után egyébként Trump elnök is a zsinagóga fegyveres védelmét hiányolta.

Stern a Hevron mellett fekvő Kiriját Árbában nőtt fel, és a szigorúan vallásos katonákból álló Necách Jehuda egységnél szolgált. 12 évvel ezelőtt az Egyesült Államokba költözött és hat éve alapította meg cégét, ahol civilek és az amerikai fegyveres erők tagjai tanulják az izraeli harcmodort. Stern elmondta, hogy a Kiriját Árbá környékén történt arab terrortámadások motiválták a vállalkozás elindítására.

„Nagyon sok fegyveres összetűzésben vettem részt. Sok mindent láttam. Megsebesült, valamint végzetes lövést kapott embereket is. Ez készítetett arra, hogy másoknak is megtanítsam az önvédelem módját, mert nem akarok többet áldozatokat látni” – mondta Stern. „Az amerikai zsidóknak észre kell venniük a figyelmeztető jeleket” – tette hozzá, a pittsburghi merényletre utalva.

„Évek óta mondjuk az amerikai zsidóknak, hogy szerezzenek be önvédelmi fegyvert, és sajátítsák el az önvédelem alapjait, hogy képesek legyenek megvédeni magukat és közösségeiket az erőszakos antiszemita támadásoktól. Sokan hallgattak ránk és sokan inkább a homokba dugták a fejüket. A jóslatunk sajnos bevált, ráadásul éppen itt, Pennsylvania államban. Túl sokan fizettek túl nagy árat” – közölte Stern.

Forrás: Arutz7

britek ugyan nem ismerték el hivatalosan, de összedolgoztak a Hágáná katonáival, akiknek a parancsa csupán az önvédelemre terjedt ki, megelőző csapásokat nem mérhettek potenciális támadókra. A Hágáná időnként több tízezer embert foglalt magába, az ő fegyverrel való ellátásukhoz már komoly szervezésre volt szükség. Közben egyéb szervezetek is alakultak: a Pálmách és a radikálisabb módszereket alkalmazó Ecel és Lehi. E többé-kevésbé hivatalos szervezetek tagjai a harcokban olyan katonai gyakorlatra tettek szert, mely az 1948-as függetlenségi háborúban igazán hasznukra vált.

VÉDELMI ERŐKTŐL AZ ÖNVÉDELEMIG

Vessünk egy pillantást napjainkra. A zsidó állam védelmét a Hágánából és néhány egyéb szervezetből létrejött Izraeli Védelmi Erők látja el. Az Izraelen kívüli zsidó közösségeknek azonban sok helyen saját erőből kell megoldaniuk a védelmüket a rendszeres, antiszemita indíttatású támadások ellen. A legveszélyeztetettebb ebből a szempontból a nagyjából félmillió franciaországi zsidó közösség. 1980-ban, a rue Copernicen álló zsinagóga elleni bombatámadás után alapították meg a non-profit-

ként működő, nagyjából kétezer önkéntest foglalkoztató **Service de Protection de la Communauté Juive (SPCJ)** nevű szervezetet. Tagjai évi több száz, zsidók elleni támadást regisztrálnak, melyek közül a legsúlyosabbak a gyilkosság és a fizikai bántalmazás, az enyhébbek szóbeli sértések. Ezek elkövetői a legtöbb esetben muszlim szélsőségesek. A SPCJ speciálisan képzett önkéntesei zsinagógákat, közösségi házakat, zsidó szervezeteket és zsidó összefogásokat őriznek és önvédelmi oktatást is biztosítanak a franciaországi zsidó közösség tagjai számára annak érdekében, hogy szükség esetén a lehető felkészültebben fogadhassanak egy támadást.

Az Egyesült Államokban is számos kisebb-nagyobb zsidó önvédelmi csoport működik, melyek tagjai

általában önkéntes alapon védelmezik saját közösségüket, illetve annak rendezvényeit. Érdemes megemlítenünk itt a **Jewish Defense League** nevű, Meir Kahane rabbi által a megszorodó antiszemita támadásokra adott válaszként 1968-ban alapított, jelenleg többnyire inaktív szervezetről. A JDL kimondott célja a zsidó közösségek hatékony védelme. E cél teljesítéséhez azonban semmiféle eszköztől, ide értve a gyilkosságot is, sem riadnak vissza, és emiatt sokan elítélik, vagy egyenesen terrorszervezetnek tartják a csoportosulást.

Ejtsünk még szót az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában működő, **Shomrim** (a.m. őrzők) Shomrim

nevű, elsősorban háredi negyedekben működő zsidó szervezetről. Ennek tagjai fegyvertelen önkéntesek, akiknek a hatásköre addig terjed, hogy az elkövetőt megkeressék, és szükség esetén értesítsék a rendőrséget, azután átadják nekik az elfogott elkövetőt. A Shomrim első egységeit az 1970-es években hozták létre Brooklyn egyes, zsidók által sűrűn lakott részein, majd később más, hárediek által benépesített városnegyedekben is megalakultak az egységeik, és Londonba is megérkeztek.

Végezetül pedig idézzük Dávid király szavait a Zsoltárok könyvéből (121:5-8.):

Jewish Defense League

*Az Örökkévaló a te őrződ, az Örökkévaló a te árnyékod, jobb kezed mellett...
Az Örökkévaló megőrzi téged minden rossztól, megőrzi lelkedet.
Az Örökkévaló megőrzi mentedet és jöttödet mostantól mindörökké.*

A ZSIDÓK VÉDELMEZŐJE VAGY EGYSZERŰ TERRORISTA?

A Zsidó Védelmi Liga megalapítója egyszerre volt spirituális vezető, politikus és terrorista. Méir Káháné portréja. RÉTI JÁNOS ÍRÁSA

EGY SZOKATLAN ÉLETÚT KEZDETEI

1893-ban egy zsidó fiatalember (az arab terror által sokszorosan sújtott család sarja) csodával határos módon úszta meg, hogy az apró – akkor még oszmán fennhatóság alatt álló Palesztinában megbújó – település felajzott arab lakossága a kiadós verés nehezen múlt nyomain túl nem követelt tőle még nagyobb áldozatot egy falusi előljáró korábbi haláláért cserébe. Az arab vezető sorsáért ugyanis a Káháné családnévvel viselő zsidó férfit tette felelőssé a feldühödött tömeg, egy helybéli alkalmazottja megkérdőjelezhető hitelességű beszámolója alapján. Nem egészen fél évszázaddal később, 1938 márciusában a család újabb négy tagja már nem járt ekkora szerencsével: az Akko és Haifa között felállított úttorlasszal megállásra kényszerített járművükre zúduló golyózápor az utasok közül senkit sem hagyott életben. Az arab banditák akciójára válaszul a revizionista cionista mozgalom, a Bétár két tagja Ros Pinnától nem messze egy arab buszra lőtt. Ugyan a válaszcsepásban senki nem sérült meg, és az elkövetők kisvártatva feladták magukat a brit hatóságoknál, egyiküket, Slomó ben Jóséfet terrorizmus vádjával kötél általi halálra ítélték. Az aktivista a vesztőhely felé vezető úton a Bétár himnuszát énekelte. Emlékezete ezért a heroikus tettekre éhezõ revizionisták körében rövid idő alatt a mozgalom névadójához, Jóséf Trumpeldoréhoz hasonló, mítikus magasságokba emelkedett.

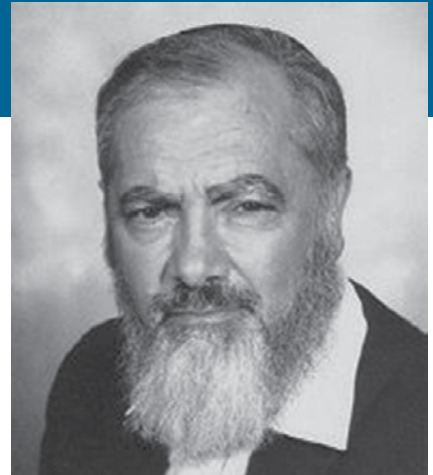
CIONISTA REVIZIONISTA BROOKLYNBAN

Ennél jóval lényegesebb, hogy a történetek idején mindössze 6 éves Méir Káháné számára az arabok

elleni harc és a zsidó lét kiszolgáltatottságának keserű tapasztalata a két családi történet révén mindörökre összekapcsolódott. Az 1932-ben, Brooklynban született Méir apja, egy helyi rabbi szintén a revizionista cionizmus híve és a mozgalomhoz kapcsolódó önvédelmi milícia, az Irgun támogatója volt. Ennek köszönhetően a főáramú cionizmussal élesen szembeforduló irányzat alapítója, Zeev Vlagyimir Zsabotinszkij is többször megfordult a család New York-i otthonában. A fiatal Káháné 1946-ban maga is csatlakozott a Bétárhoz, és egy, a zsidók szentföldi emigrációját a holokauszt pokla után is váltig ellenző brit külügyminiszter, Ernest Bevin elleni, paradicsom- és tojásdobálással kísért tiltakozó akciót követően a rendőrség rövid időre őrizetbe is vette. A vallásos középiskola elvégzése után, már a Brooklyn College hallgatójaként – a rossznyelvek szerint a szervezet amerikai ágának vezetésért folytatott megméretetés sikertelensége miatt – a Bétárt otthagyni a vallásos cionista ifjúsági szervezet, a Bnéj Ákiva tagja lett, ahol egyébként későbbi feleségét, Libbyt is megismerte.

EGY ÍGÉRETES RABBIKARRIER KÜSZÖBÉN

A főiskolán folytatott politikatudományi tanulmányok után a New York Law School hallgatójaként bachelor fokozatot szerzett nemzetközi jogból, amit a New York University-n nemzetközi tanulmányok mesterdiplomával egészített ki. Világi tanulmányai mellett a világ egyik legjobb zsidó fesőfokú vallási intézményében, a Mir jesivában

is tanult, sőt ortodox rabbivizsgát is tett ugyanitt. 1958-ban egy New York Queens kerületében levő ún. konzervatív, tehát az ortodoxianál jóval megengedőbb, de a vallási szabályokat a reform irányzatnál valamivel szigorúbban értelmező zsinagóga rabbija lett. Karizmatikus személyiségével mély hatást gyakorolt a gyülekezet tagjaira, ám az idősebb generáció tagjai nehezen viselték, hogy az új rabbi fiatalabb követői, azaz a saját gyerekeik a hagyományos zsidósággal találkozva jóval több vallási előírást vettek magukra, mint amit ők maguk kényelmesnek, a középosztálybeli amerikai életformával összeegyeztethetőnek ítélték. A súrlódások végül szakításhoz vezettek, Káháné pedig a *The Jewish Press* című ortodox hetilap szerzője lett, illetve egy ideig újságkihordásból élt.

AZ FBI ÉS AZ ANTIKOMMUNIZMUS KÖTELÉKÉBEN

A 60-as évek első felében az egyre élesebb antikommunizmusára felfigyelő FBI beszervezte Káhánét, hogy hamis identitást használva férközzön be a befolyása csúcsához elérkező, radikálisan jobboldali, egyúttal antiszemita John Birch

Society tagjai közé. Missziója sikerrel járt: feltérképezte a szervezet finanszírozásának a forrásait, és az így megszerzett tudást a Szövetségi Nyomozó Iroda a társaság gyengítésére használta fel.

1965 tavaszán Káháne gyermekkori barátjával, a később az Egyesült Államok légierijének hírszerzéséhez Közel-Kelet szakértőként csatlakozó, majd Ronald Reagan 1980-as választási kampányának idején az elnökjelölt külpolitikai tanácsadójává emelkedett Joseph Churbával közösen megalapították a July Fourth Movementet (*Július negyedik mozgalom*). A csoport létrehozásával a vietnámi háborúval szembehelezkedő, ezért a Kremlin által is támogatott baloldali diákmozgalmak gyegítését tűzték ki célul. Káháne meg volt győződve arról, hogy a Szovjetunió terjeszkedésének egyedül az Egyesült Államok képes megálljt parancsolni, viszont egy esetleges vereség, illetve az azzal együtt járó háborús veszteségek az ország külpolitikai szerepvállalását ellenző politikai hangulat erősödéséhez vezetnének, ami a szovjeteket juttatná lépéselőnyhöz a hidegháború geopolitikai sakkjátszmájában. A kezdeményezés finoman fogalmazva is erősen korlátozott eredményeket tudott csak felmutatni, a vietnámi háború végkifejlete pedig mindenki előtt jól ismert.

A ZSIDÓ VÉDELMI LIGA

Káháne 1968-ban két barátjával megalapította a Jewish Defense League (*JDL - Zsidó Védelmi Liga*) nevű szervezetet. Eddigre New York túl volt számos, az 1967-68-as éveket sötét tónussal megfestő zavargáson. Az afroamerikai lakosság jelentős része erőszakos cselekmények soráig fokozódó előítéletet táplált a fehérek, és közöttük a nagyszámú zsidó lakóval szemben. A város egyes kerületei bűnözésbe fulladtak, és a fokozódó feszültség a fehér és a színesbőrű polgárok között a városvezetést arra indították, hogy a helyzet rendezése érdekében az afroamerikaiakat pozitívan diszkrimináló intézkedéseket vezessen be. Ez az

igyekezet azonban hamar kiváltotta az egyenlő bánásmód híveinek nemtetszését, ráadásul az iskola-rendszer reformjával – amely a közösségek nagyobb beleszólását irányozta elő a helyi tanintézmények irányításába – szembekerültek egymással a szülők és a tanárok, számos zsidó származású tanár veszítette el az állását. Közben a zsidó közösségi intézményeket kisebb-nagyobb támadások érték, zsidók mind többször váltak utcai bűncselekmények áldozatává. Káháne pedig nem akart egyebet, mint, hogy a zsidók biztonságban élhessenek.

Mégis, bár a JDL a kezdetektől fogva pártolta az afroamerikai polgárjogi küzdelmeket, és elutasította a rasszizmus minden formáját, a fősodorbéli zsidó vezetés fajgyűlölettel vádolta. A vád, mint látni fogjuk, Káháne rabbit az élete végéig elkísérte. Akárhogy is, a JDL-hez időközben városszerte számos fiatal csatlakozott, akik mindinkább megváltóként tekintettek az alapítóra, miközben az erőszaktól sem riadtak vissza.

HARC A SZOVJETUNIÓVAL

A '70-es évek elejétől a szervezet aktivitása fokozatosan az Amerikában jelenlévő szovjet célpontok ellen irányult. A KGB ugyanis 1970 júniusában zsidó aktivisták százait tartóztatta le Szovjetunió-szerte. Káháne rabbi hamar az elnyomott szovjet zsidók ügyére fókuszálta a JDL erőforrásait, és 1971 januárjában a washingtoni 18. utcában található szovjet kulturális létesítmény, majd ugyanezen év április 22-én a manhattani szovjet kereskedelmi központ elleni bombatámadással mutatta meg a kommunista vezetésnek: jobb, ha engedik a zsidók kivándorlását az eurázsiai szuperhatalomból. Természetesen a JDL erőszakos aktivitását a hivatalos amerikai zsidó vezetés egészen másként értelmezte, és Káhánét antiszemitizmus szításával vádolták. Aggodalmaikat az amerikai külügy magasrangú képviselői is osztották: attól tartottak, hogy az akciók kemény válaszlépésekre sarkalják, és az amúgy is jelenlévő, állami szintre

emelt antiszemitizmus fokozásának „legitimizálására” bátorítják a szovjet pártvezetést. Káháne, és az egyes feltételezések szerinti esetleges izraeli támogatói viszont a szalonképtelen eszközökben bővelkedő nyomásgyakorlástól azt remélték, hogy az ellehetleníti az amerikai kormányzat előrehaladását a szerintük egyedül a szovjetek érdekeit szolgáló enyhülés (*détente*) útján, másrészt az elszenvedett presztízsveszteség miatt a kommunistákat a zsidó polgáraikkal szembeni elnyomó politikájuk feladására fogja készíteni.

A TERORRIZMUS VÁDJA ÉS ALIJA ISRAELBE

Méir Káhánét mindenesetre a JDL számos tagjával együtt az amerikai hatóságok belföldi terrorizmus vádjával eljárás alá helyezték, és robbanószer előállítására irányuló összeesküvés miatt öt év felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték. A következő években Káháne számtalan esetben került a hatóságok látóterébe. Letartóztatták egyebek mellett a Szovjetunió ENSZ képviselője elleni támadás és számos további merénylet kísérlete, illetve fegyvercsempészet miatt. Káháne végül 1971-ben Izraelbe emigrált.

A döntésben – ma már tudjuk – a szovjet titkosszolgálatnak is közvetített szerepe volt. A KGB 1992-ben nyugatra dezertált tisztjének, Vaszilij Mitrohinnak az Izraelben feldolgozott és nyilvánosságra hozott archívumából kiderül, hogy az egykori pártfőtitkár, Jurij Andropov meggyőződése szerint a cionista szervezetek tevékenysége és a zsidók kivándorlása létében fenyegette a Szovjetuniót. Ezért ezek ellen az Amerikával szembeni küzdelemhez hasonló, kiméletlen harcot folytatott. Ebben saját, vélelmezhető zsidó származása is szerepet játszhatott, amelynek jelentőségét jó eséllyel a zsidó államot célzó hadviseléssel igyekezett kisebbiteni. Az azonban biztos, hogy irányításával többfrontos küzdelem kezdődött a Szovjetunió legfőbb ellenségének tekintett zsidó szervezetek, így a JDL ellen is. A Zsidó Védelmi Liga

nevében hamis leveleket küldtek az ENSZ-nek, illetve több arab állam képviselőjének, amelyben bosszúval fenyegetőztek a palesztin terrorakciók miatt. A Pandora kódnevű akcióban pedig szovjet ügynökök a hetvenes évek elején több pokolgépet robbantottak fel feketék lakta negyedekben, majd a JDL nevében magukra vállalták az akciókat. Ezzel párhuzamosan a sértett felet röpcédulákon a JDL és a zsidók elleni erőszakra buzdították. A titkos hadművelet nagy valószínűséggel Káháne távozásához is hozzájárult.

AZ ISRAELI ÉVEK

Méir Káháne 1971-ben megalapította a Kach nevű politikai pártját Izraelben. Két évvel később, majd 1977-ben is megpróbált bekerülni a Knesszetbe, vajmi kevés sikerrel. Mindeközben az '72-es müncheni olimpia tragikus eseményei nyomán egy nemzetközi földalatti összefogást kezdett szorgalmazni, amely arab célpontok elleni támadásokkal állt volna bosszút az izraeli sportolók brutális megkínzásáért és meggyilkolásáért.

Ellenfelei, nagyjából a teljes izraeli politikai elit rasszizmussal vádolták. Ezt Káháne újra és újra viszszautasította. Hangsúlyozta, hogy tiszteli az arabokat, akiknek a ragaszkodását a szülőföldjükhöz a saját szempontjukból teljességgel megérti, csak éppen összeegyeztethetetlennek tartja a zsidók céljaival. Amellett érvelt, hogy mihelyst az arab lakosság demográfiai többségbe kerülne, azonnal megváltoztatná az ország zsidó jellegét, ami viszont a cionizmus célkitűzéseinek és a zsidók alapvető érdekeinek mondana ellent. Káháne ezért a demokratikus berendezkedést összeegyeztethetetlennek tartotta a zsidósággal, hiszen egy demokráciában nem feltétlenül az igazságra való törekvés, sokkal inkább a mindenkorai többség akarata dönt az ország jövőjét illetően.

Márpedig – hangsúlyozta a rabbi – a zsidóság és Izrael létezésének egyedül az Örökkévaló akarata és a Tóra ad értelmet. E kettő határozott ugyanis a zsidó nép életre hívásáról,

ahogy a felsőbb szándék gondoskodott a megmaradásukról is. Éppen a Biblia autoritásának elismerésére irányuló hajlandóság hiánya tehet egy zsidót rasszistává, hiszen – érvelt Káháne – a zsidókat pusztán a szellemi kiválasztottságuk különbözteti meg a többi embertől, nem valamely kedvező tulajdonság, amely a többi nemzet tagjait is éppúgy jellemezheti. Ez előbbihez azonban ragaszkodni kell, amint a zsidóság spirituális küldetését meghatározó hagyományos források kötelmeihez is. Ezért az araboknak nem adott volna a zsidók állampolgárokként egyenértékű jogokat, kivándorlásukat pénzbeli juttatásokkal kívánta ösztönözni, végső esetben erőszakkal űzte volna el őket az országból.

A VÉGJÁTÉK

Nem meglepő ezért, hogy a teljes politikai vezetés ellene fordult. Ebben a fennkölt és könnyen alátámasztható humanista elvek mellett minden bizonnyal egyszerű pártpolitikai szempontok is szerepet játszottak. Káháne rabbi talán joggal nehezményezte, hogy a vele szemben rendszeresített támadások legnagyobb része valójában a zsidóság lényege ellen irányul, illetve azért érik őt, mert ezeket, a nemzeti identitást alapjaiban érintő kérdéseket egyáltalán fel merte tenni. Az is igaz ugyanakkor, hogy Káháne meglehetősen nagyvonalúan, a céljainak alárendelve értelmezte az ideális politikai berendezkedésre és a bosszúra vonatkozó, az állításaival ellentétben korántsem egyöntetű hagyományos zsidó nézeteket. És bár némiképp joggal állította, hogy a zsidó nép és a rosszakarói között még a békésebbnek tűnő időszakokban is alacsony intenzitású háború folyik, az ellenségesnek kikiáltott csoportok válogatás nélküli támadásával valójában abszolutizálta az erőszakot.

Noha az 1981-es választásokon ismét sikertelenül próbált bejutni az izraeli parlamentbe, a három évvel későbbi megmérettetésen már 25.907 szavazatot begyűjtve egy helyhez jutott a Knesszetben. A

Központi Választási Bizottság már ekkor megpróbálta megakadályozni képviselői mandátuma betöltésében, mondván, hogy a Kach rasszista párt és mint ilyen, összeegyeztethetetlen Izrael demokratikus jellegével. A Legfelsőbb Bíróság azonban elutasította a döntést, egyúttal szorgalmazta, hogy Knesszet hozzon törvényt a rasszistának tekinthető pártok betiltása érdekében. Az antirasszista törvényt a parlament 1988-ban elfogadta. A Kach az azévi választáson már nem indulhatott.

Két évvel később Méir Káhánét a New York Marriott East Side hotelben 1990-ben tartott nyilvános beszéde közben egy El Szajd Noszair nevű, Egyiptomban született és Pakisztánban kiképzett amerikai állampolgárságú terrorista meggyilkolta. Ez volt az Al-Káida első, az Egyesült Államokban végrehajtott merénylete.

UTÓHANG

Méir Káháne halálával az általa lefektetett alapelvek nem szűntek meg. Az erőszakos és a terrorcselekményekre válaszul gyakran válogatás nélkül lecsapó, így akár ártatlan emberek szenvedését, esetenként halálát is okozó híveinek csoportjait az izraeli belbiztonsági szolgálat állandó megfigyelés alatt tartja. Különösen igaz ez a káhánista dr. Báruch Goldstein 1994-es ámokfutása óta, amikor a katonaruhába öltözött izraeli orvos(!) az Al-Khalil mecsetben imádkozó arabok közé besétálva fegyverével 30 embert agyonlőtt és további százat megsebesített. A Káháne családot ért merényletek sorozata sem ért véget: 2001 első napjának reggelén palesztin terroristák meggyilkolták az autóval Jeruzsálemből ciszjordániai otthonukba tartó Benjamin Kahanét, az egykori politikus fiát és feleségét, illetve megsebesítették a család szintén a járműben utazó öt gyermekét.

KRÁV MÁGÁ – ÖNVÉDELEM KÜLÖNLEGES MEGKÖZELÍTÉSSSEL

A Kráv Mágá (héberül: közelharc) egy magyar gyökerekkel is rendelkező, gyakorlati tapasztalatra épülő reális önvédelmi és taktikai rendszer. Elsődleges célja, hogy felkészítse az embert az erőszakos helyzetek felismerésére és azok nagyon gyors, megfelelő kezelésére. A Kráv Mágá a több ellenfél elleni küzdelemre, késes, botos, lő- és más fegyveres támadások elleni védekezésre, valamint a pusztakezes harcra készíti fel a tanulókat. JUHÁSZ VALI ÍRÁSA

Nincsenek benne a tradicionális stílusokra jellemző, szigorúan kötött mozgásformák és formagyakorlatok. A tanulóknak nem egy hierarchikus rendszerben kell egyre magasabb fokozatot elérni, hanem egy gondolkodásra serkentő fizikai és mentális tréningen vesz részt, ahol ő van a középpontban, ahol minden róla szól.

Tanulóit felkészíti a legkülönbözőbb helyzetekben való helytállásra, akár szélsőségesen erőszakos környezetben is. Különleges megközelítést, taktikákat, technikákat és gyakorlatokat használ az alkalmazási terület igényei szerint.

A Kráv Mágá az Izraeli Védelmi Erők hivatalos közelharc rendszere, amelyet képzési programjába felvett az FBI, a CIA, a DEA, a Svéd Hadsereg, a Lengyel Hadsereg, illetve számos ország speciális rendőri és katonai egységei.

A NEMZETKÖZI SZÖVETSÉG

Az 1990-es években létrehozott Nemzetközi Szövetség (IKMF) megalakulása után a legnagyobb és legprofibb Kráv Mágá szervezet volt. 2010-ig egységesen és a nemzetek szintjén jól működött, ám nemzetközi szinten egyre kevésbé volt rá jellemző a hatékonyság, az információ áramlása és a szervezetenként való hasonló működés. A hibák már nem voltak orvosolha-

tók az IKMF struktúrájában, ezért Eyal Yanilov 2010-ben megalapította a Krav Maga Global (KMG) nevű szervezetet.

A KMG ma már sikeresen működik Izraelben, az Európai Unió legtöbb tagállamában, a volt kommunista országokban, Észak- és Dél-Amerikában, Ausztráliában, Délkelet-Ázsiában és a Távol-Keleten.

A KRÁV MÁGÁ ÁGAZATAI

A Kráv Mágá sportot négy fő ágazatra oszthatjuk: rendvédelmi, személyvédelmi, katonai és civil/önvédelmi.

Így nyilatkozik az alapító a *Kráv Mágáról*:

„A védekezésed gyorsabb és egyszerűbb kell, hogy legyen, mint az ellenfél támadása, különben nem lesz hatásos. Az utcán meglepetés és

stressz hatására a tested ösztönösen fog reagálni. A Kráv Mágá igyekszik ezeket a mozdulatokat korrigálni és felhasználni, hogy minimális idő alatt maximális hatást fejtsenek ki...”

A FEJLŐDÉS SZINTJEI

A Kráv Mágában nem használják a tradicionális harcművészetekre jellemző övrendszert, de természetesen itt is megkülönböztetnek különböző szinteket, melyek a rendszert gyakorlók felkészültségét jelzik. A színes

A Kráv Mágát Hollywood is felfedezte magának. Számos filmben vannak jelenetek, melyeket ez az önvédelmi rendszer inspirált. Például: *Elrabolva* (Liam Neeson), *Most már elég* (Jennifer Lopez), *Véres Gyémánt* (Leonardo Di Caprio), *Skyfall* (Daniel Craig). Többek között olyan sztárok és hírességek tanulnak Krav Magát, mint Angelina Jolie, Hilary Swank, Ashton Kutcher, Christian Bale, Jennifer Garner, Brendon Fraser, Lucy Liu, Hugh Jackman és Brad Pitt.

övek helyett felvarrókat használnak, melyeket a bal nadrágszáron hordanak a tanulók.

A Kráv Mágában 18 különböző szintet különböztetünk meg, és ezeket három nagy csoportra osztjuk:

„Légy olyan jó, hogy ne kelljen ölnöd!” Imi Lichtenfeld

Practitioner (kezdő) szintek: P1-P5, Graduate (haladó) szintek: G1-G5, Expert (szakértői) szintek: E1-E8, Az Expert 6, 7, 8 szintekre Master 1, 2, 3 szintként is hivatkozhatunk.

A szintek eléréséhez a Kráv Mágá Global által szervezett vizsgán kell részt venni. A szintvizsgák követelményrendszerét a KMG határozza meg. A vizsgákon a tanulók az edzéssel töltött kivárási idő letelte után vehetnek részt.

A KRÁV MÁGÁ EDZÉSEK

Ha valaki szeretné elsajátítani a Kráv Mágá alapjait, a következő felszerelésre lesz szüksége: Az első edzésen mindössze egy pólóra és egy hosszú- vagy rövidnadrágra van szükség. Fontos, hogy olyan legyen, amiben kényelmesen lehet mozogni, biztonságos és tiszta. A padlón tatami van, eldönthető, hogy mezítláb vagy zokniban szeretne valaki edzeni.

Az edzéseken a legfontosabb szempont a biztonság; a sérülések megelőzése és elkerülése, ezért, ha valaki rendszeresen gyakorolja ezt a mozgásformát, akkor szüksége lesz egy fogvédőre és egy szuszpenzorra. Néhány hónap gyakorlás után, a gyorsabb fejlődés érdekében szükség lesz egy pár kesztyűre is, illetve ilyenkor már javasolt egy pár lábszárvédő beszerzése is, a lányoknak pedig ajánlott felszerelés még a mellvédő is. Nem szabad játszani a saját és mások testi épségével, használni kell a szükséges védőfelszereléseket!

A KRÁV MÁGÁ MEGALKOTÓJA

Lichtenfeld Imre 1910-ben született Budapesten, Pozsonyban nőtt fel. Apja a városi rendőrség főfelügyelője és közelharcoktató volt, az ő hatására már fiatal korában sportolni kezdett, és hamarosan kiderült, hogy rendkívül tehetséges atléta, sikeres ökölvívó és birkózó lett. Az 1930-as évek végén, amikor antiszemita túlkapások fenyegették a pozsonyi zsidóságot, a többi zsidó ökölvívóval és birkózóval együtt megpróbált segíteni a társainak.

Ebben az időben tanulta meg, hogy a sportnak semmi köze a valódi küzdelemhez és kezdett el egyszerű önvédelmi technikákat kifejleszteni. 1940-ben Szlovákiából Palesztinába menekült, ahova 1942-ben érkezett meg. Itt zsidó földalatti szervezetek tagjait tanította (Hagana és Palmah).

Izrael létrejöttével megalakult az Izraeli Honvédelem. Imi lett a hadsereg fizikai és a Kráv Mágá vezető instruktora. Körülbelül 20 éven keresztül szolgált a katonaságnál, és ez idő alatt folyamatosan finomította a módszerét. Személyesen képezte ki az izraeli speciális alakulatok tagjait és számos Kráv Mágá instruktort is. 1964-ben, több mint 20 év szolgálat után Imi leszerelt a katonaságnál. Úgy döntött, hogy hatalmas elméleti tudását és gyakorlati tapasztalatait egy olyan rendszerre formálja, amely civilek önvédelmeként is működik. Számos tanítványt és instruktort képzett ki, és továbbra is folyamatosan finomította a Kráv Mágát, hogy az még hatékonyabbá váljon mint civilek számára kifejlesztett önvédelmi rendszer és mint katonai és rendőri alakulatok által alkalmazott taktikai közelharc rendszer. Az 1990-es évek elején egy közeli tanítványával és asszisztensével, Eyal Yanilovval életre hívta a Nemzetközi Kráv Mágá Szövetséget (IKMF), melynek 1996-tól a legmagasabb oktatói fokozattal rendelkező Eyal Yanilov az elnöke. Lichtenfeld 1998 januárjában hunyt el az izraeli Netánjában.

KRÁV MÁGÁ MAGYARORSZÁGON

Hazánkban is igen népszerű ez az önvédelmi módszer, számos helyszínen sajátíthatjuk el, magasan képzett oktatóktól is. Szabó Balázs Expert 2-es szintű Kráv Mágá instruktor egy interjúban (Népszava, 2015. I. 17.) a

következőt mondta: „A Kráv Mágá elsősorban a gyors, hatékony és reális önvédelem lehetősége miatt vonzó. Az edzéseken felkészítjük a tanítványokat az erőszakos helyzetek felismerésére, valamint azok megfelelő megoldásaira, ha a harc elkerülhetetlen.”

Mint elmondta az interjúban, a legfontosabb, hogy gyorsan és biztonságosan kerüljünk ki a veszélyes helyzetekből. „Ha ez csak megelőző- vagy ellentámadással valósulhat meg, a lehető leghatékonyabban kell fellépni, legyen szó dulakodásról, rablási szándékról vagy szexuális jellegű erőszakról. Ha viszont az a taktikus és biztonsággal megoldható, hogy elkerüljük a fizikai kontaktust, ne vállaljunk fölösleges kockázatot.”

A Kráv Mágá nagy hangsúlyt helyez a védekezésre: „a preventív és védekező technikák alapszinten hamar elsajátíthatók, a szükséges lélekjelenlétre már nem lehet néhány hét alatt szert tenni.”

EYAL YANILOV

Eyal Yanilov 1974-ben, 15 éves korában kezdett Kráv Mágát tanulni. Hamar kiderült, hogy rendkívül tehetséges gyakorló és oktató is. Az 1980-as évek elején Imi asszisztensévé, legközelebbi tanácsadójává és jobb kezévé vált. Miután le diplomázott villamosmérnökként, terrorelhárító egységeknek kezdett Kráv Mágát tanítani, és Imivel közösen megírták a hivatalos Kráv Mágá kézikönyvet. Az 1980-as évek második felében Eyal először az Egyesült Államokba, majd Európába utazott, ahol katonai és rendőri egységeket, illetve civileket is tanított. 1987-ben Imi őt nevezte ki a Kráv Mágá vezető instruktorának. Ebben a pozícióban Eyal feladata lett, hogy módosítsa a tananyagot, és hogy rendszerre fejlessze a Kráv Mágát. 1996-ban Imi kinevezte Eyalt a szövetség elnökévé, és az elérhető legmagasabb szinttel (Master 3 vagy Expert 8) jutalmazta. Közösen finomították a Kráv Mágát. Imi halála után Eyal magára vállalta felelősséget, hogy továbbfejleszti és terjeszti a rendszert.

AZ EGYIK LEGEREDETEIBB IZRAELI MÁRKA: **A MOSZAD**

Egy 70 éves ország rövid történelme ritkán ad elég időt ahhoz, hogy nevéhez valódi nemzetközi ismertséggel bíró márkák kötődjenek, Izrael Állama azonban erre a hiedelemre is rácafól, ugyanis a „start-upnation”-nek több olyan védjegye van, amely nem csak ismertté, de elismertté is vált néhány évtized alatt. MEGYERI ANDRÁS JONATÁN ÍRÁSA

No persze nem csak kereskedelmi „márkákra” kell gondolni a zsidó állam kapcsán, elég csak talán az egyik legismertebbre, a Moszadra gondolni. A Moszad ugyanis nemcsak hogy a „gold standard”-dé vált a hírszerzési világban, de a kicsinyke állam kémügynöksége egyike a legrettegettebb szervezeteknek, amelynek nevéhez számos megüritott merénylet, polgárháború, pozíciójából elmozdított politikus és diktátor, megakadályozott súlyos nemzetközi konfliktus is társul. A Moszad ugyanis olyan szervezet, melynek ügynökei a világ legrejtettebb zugaiba és legmagasabb fokon védett politikai hivatalaiba is beépültek az idők során esszenciális védelmet nyújtva Izrael Államának, a diaszpórai zsidóságnak és a nyugati demokráciáknak úgy általában.

A briliánsan felépített szervezet 1949-ben, röviddel az állam megalakulása után *David Ben-Gurion* alapította, egységesítve az addig párhuzamosan működő katonai hírszerzést a belügyminisztérium hírszerzési csoportjával, megtartva azonban azok befolyását. Az újonnan alapított szervezetnek később terrorelhárító külön egységet is létrehozta Kidon néven.

HÍRSZERZÉS BIBLIAI ALAPOKON

Fennállásának közel hetven éve alatt a Moszad nevéhez több rendkívüli fontosságú akció is fűződik, mely elősegítette, hogy az izraeli hírszerzés a nálánál jóval nagyobb múltra (és minden bizonnyal komolyabb pénzügyi forrásokra) támaszkodó amerikai, brit, francia, német vagy orosz hírszerzéssel egy rangon

legyen említve, sokszor leelőzve azokat, hiszen a Moszad mindegyikükénél „áramvonalasabb”, hatékonyabb működése megenged olyan eszközöket és olyan gyorsaságot, amely sajnos sok esetben akár életbevágó is lehet. A bármennyire is szekuláris Izrael hírszerzői ügynöksége mottójának egy sokatmondó bibliai idézetet választott: „Mert az eszes tanácsokkal viselhetsz hadat hasznodra” (*Példabeszédek* 24:6.).

MOSZAD ÜGYNÖK A SZÍR KORMÁNYBAN

A Moszad néhány akciója kritikus kimenetelű konfliktusoktól mentette meg a zsidó államot, illetve háborúkban segítette hozzá a győzelemhez, így például a dicsőséges 1967-es hatnapos háborúban, amikor is Eli Cohen ügynök sok éves

munkával épült be a szíriai vezetés legfelsőbb köreibbe. Álcája annyira jól sikerült, hogy kis híján szíriai védelmi miniszternek is kinevezték, azonban sajnálatos módon 1965-ben „lekapcsolták” és nyilvánosan kivégezték. Mindeddig azonban, tekintve, hogy Szíria régóta tervezte a zsidó állam ellen indított háborút, Cohennek rálátása volt a szír stratégiára, mely, az akkor még hozzá tartozó Golán fennsíkrol akart támadást indítani Izrael ellen. Cohen, mikor a szír katonai vezetéssel bejárta a területet, azt javasolta, hogy a katonák árnyékolása és elrejtése céljából cédrus fákat ültessenek a katonai lőállások környékére, mely javaslatot zseniálisnak tartottak és el is fogadtak. Igen ám, de Cohen az információt átadta az izraelieknek, akik így vadászpilótáikkal precízen ki tudták lőni a szír állásokat, véglegesen harc képtelenné téve a szír hadsereget. Cohen igazi izraeli hős és kém-történeti óriásként vonult be a zsidó állam történelmébe, aki nagymértékben járult hozzá a hatnapos háború győzelméhez.

EICHMANN ÉS ENTEBBE

Egy másik igen ismert Moszad sikersztori a híres 1976-os entebbei túszméntés, amikor is a Nemzeti Front Palesztina Felszabadításáért nevű terrorszervezet két palesztin illetőségű terroristája másik két német terroristával eltérítettek és elrabolták az Air France Tel Avivból Párizsba tartó egyik járatát 248, többségükben zsidó utassal a fedélzetén. A gép Athén érintésével végül is az ugandai Entebbében szállt le, ahol az örült diktátor, Idi Amin nyújtott segítséget a terroristáknak. Az azóta katonai iskolákban példaként oktatott túszmentő akciót az izraeli hadsereg hajtotta végre azon információk alapján, melyeket a Moszad adott át nekik: ezek kiterjedtek a repülőtér pontos leírásától az Idi Amin által használt elnöki gépjárművek leírásáig. A túszméntés sikerének különlegességét az adta, hogy a 106 foglyul ejtett (148 nem izraeli állampolgárságú utast a terroristák időközben elengedtek)

túszt sikeresen kimenekítették. A rajtaütésben „mindösszesen” hárman veszítették életüket (köztük az akciót irányító Jonathan Netanjahu hadnagy, a jelenlegi izraeli miniszterelnök, Benjamin Netanjahu bátyja), illetve egy brit-izraeli kettős állampolgársággal rendelkező zsidó túszt, akit korábban rosszullét miatt kórházba szállítottak, és az akció után a bosszúra éhes ugandaiak kivégezték.

Többek közt a Moszadnak jár elismerés az etiópiai zsidók 1984-es kimenekítéséért is Szudánban az éhínség miatt kirobbant forrada-

lom idején. A művelet – melyet az izraeli hadsereg különböző egységeinek összehangolt munkája vihetett sikerre és a Moszad által gyűjtött és szolgáltatott információk eredményeként valósult meg – a „Mózes hadművelet” nevet kapta és mintegy nyolcezer etiópiai zsidót juttatott sikeresen ősi hazájába, Izraelbe.

1960-ban a Moszad emberei rabolták el és szállították titokban Izraelbe Adolf Eichmannt az argentinai Buenos Airesben, hogy eddig példátlan módon állítsák izraeli bíróság elé a Soában elkövetett bűneiért az egyik legmagasabb rangú náci tömeggyilkost. A mentőakció az Izraellel akkor cseppet sem baráti viszonyt ápoló Argentínából az ottani kormány tudomása nélkül történt, hiszen korábban az argentin kormány több hírhetd náci kiadatását tagadta meg a zsidó államtól. A Ben Gurion által elrendelt műveletről több film is készült, legutóbb az Oscar-díjas Ben Kingsley főszereplésével „Operation Finale” címen.

KÜLFÖLDI KAPCSOLATOK

A Moszad ugyanakkor a sajátja mellett több, az izraeli biztonsági és politikai érdekek miatt fontos kormányának nyújtott és nyújt segítséget, így például az amerikai CIA-jel közösen fontos szerepet játszott az 1978-1979-es iráni forradalom előtti kormány által létrehozott iráni titkosrendőrség, a Savak létrehozásában és felkészítésében.

Irán és az Irán által folyamatosan eszkalálódó agresszió elleni ma az egyik legfontosabb munkája a Moszadnak, legutóbb idén sikerült több mint 100.000, az iráni atomprogramról létfontosságú információt tartalmazó dokumentumot és számítógépes fájlt kicsempészniük és Izraelbe juttatniuk, nagyban visszavetve az iráni nukleáris ambíciókat.

Természetesen a Moszad a világ minden sarkában aktív, komoly tevékenységet folytat a Közel-Kelet minden országában, Európában, az amerikai kontinensen és Oroszországban is (ez utóbbiban többek közt a Moszad „közbenjárásának” köszönhető, hogy a '90-es évek elején több százezer szovjet zsidónak sikerült elhagynia a kommunista országot, jórészen a Szentföld irányába).

Az, hogy a holokauszt borzalmait után felépült és virágzó zsidó állam mára a világ egyik legfontosabb országa lett, hogy Izrael hadserege és harcászati ereje ezt a kis országot a Top5-be helyezi, bizonyára nagyrészt a Moszadnak, ennek az óramű pontossággal működő szervezetnek az érdeme, mely szinonimájává vált a rettegve tisztelt hírszerzésnek.

Rácfürdő helyett pesti mikvét!

MIKVÉK A FŐVÁROSBAN ZSIDÓ NŐK SZÁMÁRA 2. rész

A mikvék, rituális fürdők a zsidó családi élet alapkövét jelentő intézmények. Az elkülönülés és az együttlét megszentelt ideje sokat segíthet a házasság frissentartásában is. Amikor ma egy zsidó nő felkészül a mikvében való alámerülésre, ugyanazt csinálja, mint az ókori Izrael földjén élő nők vagy a középkori Budavárban egykor élt zsidó asszonyok. A körülmények persze gyökeresen megváltoztak, a modern tisztálkodó eszközök, fürdőszobák és jól felszerelt mikvék sokkal kényelmesebbé varázsolják a felkészülést, de a fizikai tisztálkodást követő lelki megújulás ugyanaz maradt. OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

1870-ES ÉVEK: TOVÁBBI JAVÍTÁSOK A RÁCFÜRDŐBEN

Sorozatunk első részében a főváros mikvehelyzetét vizsgálva utolsóként a cánzi rebbe és a pozsonyi rabbi levelezését idéztük arról, vajon alkalmas-e a budai Rácfürdő mikve használatra. A cánzi rebbe által felhozott érvek, melyek azt bizonyították, hogy nem kóser a mikve, úgy tűnt, nem győzték meg a pozsonyi rabbit, aki végül is azt a tanácsot adta, hogy a kifogásaival forduljon a cánzi rebbe a helyi rabbikhoz.

Spiro Chájim Elázár (1871–1937) munkácsi rebbe erről a levélváltásról azt írja¹: „tényként tudom egy *tál-mud-hóchemtől*, aki ott volt a pozsonyi rabbinál, amikor a cánzi rebbe levelét megkapta az ofeni [budai] mikvéről, hogy válaszában egyetértett a cánzi rebbe kifogásaival”. Kicsit furcsállom ezt a visszaemlékezést, mert a pozsonyi rabbi hosszú leveléből inkább úgy tűnik, hogy elutasította a cánzi rebbe érvelését. Talán egyedül a cánzi rebbe a budai dájánokhoz küldő mondatokból következtethetünk arra, hogy voltak fenntartásai a mikvével kapcsolatban.

Talán ezt erősíti meg, hogy több mint 10 évvel később mégiscsak

zajlottak változtatások a rácfürdői mikvében. 1869-ben érkezett ugyanis Pestre a pozsonyi rabbi tanítványa, *Zussman Szofer Benjámin* (1826–1898) mint a Sász Chevra Vasvári Pál utcai közösségének első rabbija (1892-ig). Halála után fia *Zussman Szofer Efrájim Fisel* (1867–1942) a Pesti Ortodox Rabbinate vezetője, gyászbeszédében² így méltatta apját: „Mennyit fáradozott addig, amíg sikerült megjavítania a fürdőket, hogy Budán kóser mikve legyen, ami majdnem mostanáig működött, amikor Pesten építettek mikvét, és mennyi drótsét tartott a *nidá* törvényeinek komolyságáról, szavai erejével, amik edesebbek voltak, mint a méz.”

Elképzelhető, hogy Zussman rabbi '69-es érkezése után szintén úgy vélte, hogy mestere, a pozsonyi rabbi elfogadta a cánzi rebbe érvelését, és ezeket a problémákat javíttatta ki a fürdőben. Emellett az is lehet, hogy újabb problémák merültek fel a Rácfürdő kóseriségével kapcsolatban, aminek rendbetételét ő vette kézbe, és fejlesztette olyan szintre a mikvét, hogy az újra elfogadhatóvá vált.

Zussman rabbi feladata nagyon fontos volt, hiszen korábban mindenki

által elfogadott kóser mikve nem volt Pesten, ahogy ezt kritikaként felhozta a Németországban megjelenő *Der Israelit* az 1869. február 3. számában³: „...például Pest csodálatos templomában, melyből talán öt [zsinagóga] is kijöhetett volna, és ahol a zsidó lélekszáma meghaladja az 50 ezret, nincs mikve (!!!), nincs iskola, illetve van egy afféle, melyet dr. Kohn... csupán egy szegényiskolának minősített”.

1885: PESTI MIKVE A KÉRDÉSES BUDAI HELYETT

1885 júniusában-ban *Szofer-Schreiber Chájim* (1821–1886) a Pesti Ortodox Hitközség rabbija, a hitközség vezetőségének szóló, *Freudiger Mojse* (1833–1913) hitközségi elnöknek címzett szívhez szóló levélben⁴ kérte a mikve létesítését. A „Bécs melletti Mödlingben” kelt levélből sajnos sok információt kihagytak a nyomtatás során: „Most pedig szeretnék a szívéhez szólni, hogy ne kerüljön el a szemük elől, és figyeljenek oda, hogy igyekezzenek építeni egy mikvét, a zsidó nők és férfiak tisztaságáért az önök városában. Az aggály nem hagyta el a szívemet, hogy sajnos ...[név kihagyva] befolyása alatt van ez az ügy, ami súlyos véték és ami nagy

buktató lehet nap, mint nap. Most, hogy kiderült, hogy az egyik vétek hozza magával a másik vétket⁵, akkor nincs nyugalmam és nyugtalanokodik a lelkem a rácfürdői mikve miatt... Ezért kérem Önöket, hogy minden héten üljenek össze azzal a céllal, hogy kigondolják, hogy lehet kóser mikvét építeni a városunkban...”

Egy héttel később ismét levelet írt a témában, ezúttan „a rabbinak, aki a dáján a városomban”⁶. A címzett, *Eckstein Avrahám Eliezer* rabbi (1838–1908) [a Pesti Ortodox Hittközség első dájánja] korábban levélben értesítette Szofer rabbit arról, hogy a rácfürdői medence ereszt: pár óra alatt 4 ujjnyit csökkent a vízszint. A gépész, akit a csökkenés okáról kérdezett, azt mondta, hogy a dugónál folyik el a víz. Eckstein rabbi megpróbált erre mentséget találni és érvelni amellett, hogy ez így rendben van, ám Szofer rabbi leszögezte, hogy amíg elfolyik a víz, addig a mikve nem kóser: „sajnos megtudtuk, hogy nem [közvetlen] forrásunk van itt, hanem egy medence, ami nem érintkezik a forrással⁷... azon a napon, amikor ez kiderült és láttam egy kis folyást, rögtön kértem, hogy javítsák meg [mivel itt megszakad a kapcsolat a medence és a forrás között, ezért már nem számít forrásvíz által táplált mikvének, az ilyen típusú rituális fürdőből pedig nem folyhat el a víz]. Isten kegyelmezzen nekünk, mert mindig lelkiismeret furdalásom volt a fenti mikvék kapcsán, és mióta megtudtam, hogy nem [közvetlenül] a forrásból táplálkozik a mikve, azóta a fejem és a szívem nincs velem. Így dupla gyehegnom van Pesten, mert a micvát [ti. a családi élet törvényei által előírt elkülönülést a *nidá* idején] is nehéz megtartani, hát még milyen nehéz így megtisztulni. Már múlt héten írtam a vezetőségnek és kértem, hogy szervezzék meg, hogy épüljön mikve a városukban, Pesten.”

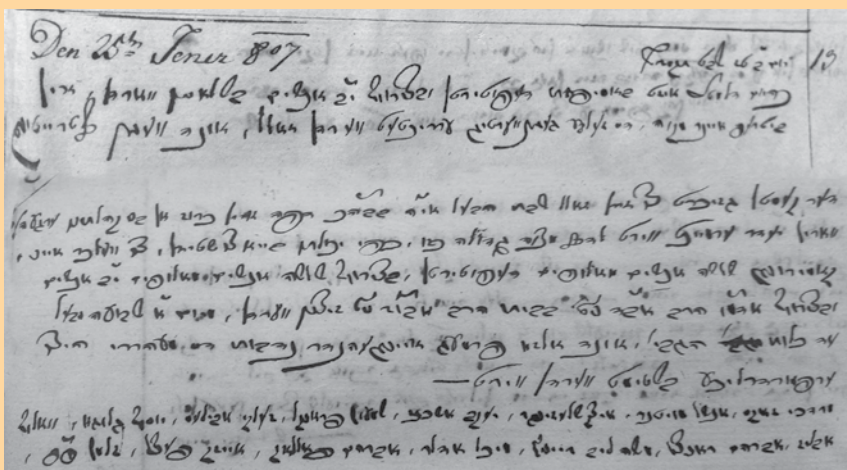
Június 25-én kelt leveléből⁸, melynek címzettje újfent Freudiger volt, kiderül, hogy van előrelépés: ugyanis megköszöni, hogy az elnök összehívott egy gyűlést a mikve építéséről.

¹ *Minchát Elázár* responsum 4. kötet 7. fejezet; ² Megjelent apja könyvében: *Chálifot szímlát Benjámin* 3. kötet (Paks 1899) Előszavaként, *Ulám Smuél* bekezdése; ³ A mellékletben 83. oldal; ⁴ *Toldot Szofrim* (London 1963), *Kán Szofer* 132. levél; ⁵ *Atyák bölcs tanításai* 4:2.; ⁶ *Kán Szofer* 134. levél; ⁷ Lásd *SÁ* uo. 10.; ⁸ *Kán Szofer* 135. levél; ⁹ *Uo.* 136. levél.

„A TAGOK FOGJÁK FEDEZNI A A MIKVE-ÉPÍTÉS KÖLTSÉGÉT”

Előkerült az eredeti Pesti Hittközség 1807-es jegyzőkönyve

A sorozat első részében már említettük, hogy 1807. január 25-én határozta el a pesti hittközség egy rituális fürdő építését. Toronyi Zsuzsanna, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár igazgatója fellelte az eredeti héber és németes-jiddis nyelven írt jegyzőkönyvet, melyet az alábbiakban fordításban közlünk. Köszönet dr. Shlomo J. Spitzernak a segítségéért.

[1]807. január 25. hétfő; [5]567. svát 16.

A mai napon a képviselők tizenkét további fővel kiegészülve döntöttek egy mikve azonnali felépítéséről. A költségek fedezéséért jövő sábeszkor itt a zsinagógában kihirdetetik, hogy a közösség vegyen részt ebben a nagy micvában a lehetőségeikhez mérten. A pénz kasszírozására kijelölöttek három fő a képviselők közül és másik három a 12 fő közül. Ők mesterünk, tanítónk, a Rabbi úr, világítson a fénye, otthonában, a rabbi házában a következő vasárnaptól kezdve fogják várni [az adományozókat], míg össze nem gyűlik a pénz. Ha még ezen felül további adomány fog érkezni, akkor annak felhasználásáról a későbbiekben fogunk dönteni [hogy a mikve céljára fordítják-e].

Mordecháj Sacks, Ansel Switner, Icik Schlesinger, Jáákov Askenázi, Simon Frankel, Zelke Abiless, Jozsef Glugo, Wolf Ablis, Ábrahám Ranzu, Mojse Méir Reisel, Michel Adler, Ábrahám Pollak, Eizik Fezel, Zalman Frankfurter

Ezután tovább sürgeti az építkezést, hangsúlyozva a dolog fontosságát, sőt egy javaslatral is előáll: szerinte egy alapot kellene létrehozni a szükséges pénz összegyűjtése érdekében. „Kérje el azt a levelet, amit válaszoltam a dájánnak és látni fogja, milyen súlyos a dolog a szememben. Mióta Pestre jöttem nem voltak a rácfürdői mikvék jóváhagyva csak nagyon nagy szükség esetére, hogy ne feledkezzenek el a *nidá* micvájáról. Mióta megtudtam, hogy nincs ott [közvetlen] forrás, nem tudok magamhoz térni és nem tudom, hogy lesz engesztelés ennek az embernek... [ti. a fent meg nem

nevezett illetőnek, akinek a kezében van ez az ügy], és mindazoknak, akik segítették őt abban, hogy meglopja a közösségünk tagjait és akik ezt a sok vétket okozták...”

Szofer rabbi nyilvánvalóan túl lassúnak ítélte meg a haladást, mivel egy héttel később, július 1-én újabb levél⁹ érkezett a hittközségi elnöknek: „kérem, értesítsen, hogy tett-e már valamit a pesti kóser mikve ügyében!” – sürgette a rabbi az elnököt.

A pesti mikve felépülését Szofer rabbi sajnos már nem érte meg: egy évvel később, 1886. június 28-án, 65 éves korában elhunyt.

OLTÁSELLENESSÉG ÉS HÁLÁCHÁ: SZABAD-E KIHAGYNI EGY VÉDŐOLTÁST?

Az Újpesti Önkormányzat egy hozzájuk forduló kiskorú kötelező oltásának kapcsán kereste meg Oberlander Bárucl rabbit, a Budapesti Ortodox Rabbínátus vezetőjét: „mivel a gyermek vallási okokra hivatkozva megtagadta a kötelező Hepatitis B (1) illetve a Hepatitis B (2) védőoltások beadását. Kérem szíves tájékoztatását arról, hogy milyen módon tudná az iskola beszerezni a kóser oltóanyagot, tekintettel arra, hogy a gyermek ezt írásban kérelmezte.” OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

Szomorú aktualitást ad a kérdésnek, hogy Izraelben a gyerekeik beoltatását megtagadók miatt nagy kanyarójárvány van. Miután nemrég egy másfél éves kislány belehalt az oltással megelőzhető kórba, az izraeli parlament egy, a magyar törvényekhez egyébként nagyon hasonló szabályozást készít elő, ami lehetővé teszi a szigorúbb fellépést a kötelező oltásokat elutasító szülőkkel szemben.

OLTÁS ÉS OLTÁSELLENESSÉG

Mi, akik a 21. századi Európában élünk, el se tudjuk képzelni, milyen retteget okozott akárcsak a nagyszüleink idejében egy-egy járvány, hiszen az oltások segítségével eltüntetettek vagy erősen visszaszorítottak rengeteg félelmetes betegséget. Ezért fordulhat elő, hogy egyre hangosabb az a kisebbség, akik megtagadják az oltások beadását, annak ellenére, hogy ez nem csak a saját gyerekükre nézve veszélyes, de a nyájimmunitás megszűnésével is fenyeget. Ez a kifejezés azt jelenti, hogy a magas átoltottság miatt az az pár százalék, akik valamiért nem oltathatók (pl. immunhiányos betegség vagy az alacsony koruk miatt) védettek lesznek, hiszen a betegség, ha fel is bukkan, nem tud tovább terjedni. Ha azonban egy adott szint alá csökken az oltottak száma, újra

szedheti áldozatait egy sor rettenetes betegség, például a gyermekbénulás vagy a kanyaró, ahogy azt Amerikában és Nyugat-Európában is látjuk.

Az oltásellenesség legnagyobb érve mind a mai napig Andrew Wakefield „kutatása”, ami az autizmussal kötötte össze a kanyaró, a rubeola és a mumpsz ellen védettséget adó MMR-oltást. Hiába cáfolta meg azóta az eredményeket tucatnyi kutatás, a tévhit tartja magát. Hiába vallotta be maga Wakefield, hogy részint saját, szabadalmaztatás alatt álló kanyaró elleni vakcináját akarta az állhírekkel jobb helyzetbe hozni, hiába tudjuk ma már, hogy az ál-kutatást egy ügyvéd rendelte meg, aki a kártérítési pereken akart meggazdagodni, az emberek autizmustól való félelme messze felülírja a józan ész érveit.

A FEKETEHIMLŐ LEGYŐZÉSE

Pedig az oltások olyan rettegett kórokkal vették fel a harcot, mint a fekete himlő, ami az ókortól egészen az 1970-es évekig (!) kísért az emberiséget, teljes nemzeteket sodorva a pusztulásba. Még a 18. században is évente 400 ezer halálát követelte Európában a rettegett kór. A legtöbb áldozatot természetesen a leggyengébbek, a gyerekek közül szedte a betegség. Még akik túléltek a betegséget, azok is gyakran mara-

dandó szövődményeket szereztek: a kór vakságot vagy a végtagok torzulását is okozhatta. Az immunizáció ötlete, vagyis hogy a betegség gyengített verzióját juttatják a szervezetbe, nem újdonság, több-kevesebb sikerrel az ókortól kezdve próbálkoztak vele, ami aztán – jó esetben – nem halálos kórhoz, csak az immunitás kialakulásához vezetett. Az igazi áttörés a 18. században a fekete himlővel való oltás volt, ami először adott lehetőséget arra, hogy széleskörben felvegyék a harcot a rettegett kórral. Már ez az oltóanyag is nagyon jó hatásfokkal működött: bár az emberek 0,5-2 százaléka belehalt az immunizálásba, több mint 95 százalékuk védetté vált a kórral szemben.

Edward Jenner (1749–1823) volt az, aki elkezdett még ennél is vesélytelenebb immunizálási módszert keresni, miután észrevette, hogy a tehénhimlővel fertőzött fejőasszonyok nem kapták el fekete himlőt. 1796-ban alkotta meg az első oltóanyagot – innen ered a mai vakcina szó is, melyet Jenner tiszteletére Pasteur alkotott meg az olasz vacca (tehén) szóból. Mivel a tehénhimlő emberre ártalmatlan betegség, az ezzel való immunizálás forradalmi áttörés volt a fekete himlő elleni harcban: a halálos kórral való fertőzés nélkül lehetett

védettséget szerezni. A feketehimlő, ami már az egyiptomi fáraók közül is szedte áldozatait, 1979-re eltűnt a Föld színéről.

HÁLÁCHIKUS ÁLLÁSFOGLALÁSOK AZ ELSŐ OLTÁSOK KAPCSÁN

Már az oltás első megjelenésekor felmerültek a háláchikus kérdések: pl., hogy szabad-e egészséges embereket betegségek gyengített verziójával „megfertőzni”, hogy megvédjük őket egy halálos veszedelemtől.

Az első nyomtatott forrás az olaszországi Modena rabbijától származik. *Jismáél háKohén* (1723–1811) 1796-ban Livornóban megjelent *Zerá emet* című responsum könyvében¹ a vakcináció mellett foglalt állást: „annak ellenére, hogy hallottunk olyanról, aki meghalt az oltás miatt, de ez a kevésnél is kevesebb, és nem kell tartani tőle. Akik igénybe veszik, azoknak van mire támaszkodniuk.”

Hasonló állásponton volt *Jiszráél Lifschitz* híres németországi rabbi (1782–1860) *Tijeret Jiszráél* című Misna kommentárjában². Máshol³ az oltást felfedező Jenner doktort egyenesen „a világ jámborai” közé sorolta.

Elázár Fleckeles rabbi (1754–1826) a prágai rabbinárus vezetője *Tšuvá méáhává* című responsum könyvében⁴ azt írja 1805-ben, hogy „ha az oltóorvos csak szombaton jön a városba, és nem lehet megkérni, hogy maradjon még egy napot, akkor még sábeszkor is szabad elvinni a gyerekeket oltásra, mert nem lehet tudni, mikor jön legközelebb az orvos és lesz-e oltóanyag”⁵.

NEM CSAK SZABAD, KÖTELEZŐ IS

A legtöbb rabbi nemhogy megengedi, de egyenesen vallási kötelezettségnek tartja az oltást. Ennek két

oka van: egyrészt az, hogy vigyáznunk kell a saját egészségünkre, másrészt az, hogy mások elől el kell hárítanunk a veszélyt.

Mindkét előírás tórai parancsolat. „Csak őrizkedjél és őrizd nagyon a te lelkedet... De őrizkedjetek nagyon lelketek...”⁶ – a talmudi bölcsek szerint⁷ ez a fél mondat az egészségünk megőrzésének kötelezettségére vonatkozik. Ugyanígy bibliai előírás, hogy eltávolítsunk mindent, ami veszélyforrás lehet, ahogy írva van: „Ha új házat építesz, csinálj korlátot tetődre, hogy ne hozz vérbűnt házadba, ha valaki leesik arról”⁸.

A *Sulchán áruch*⁹ nemcsak azt írja elő, hogy az ember vigyázzon magára, hanem azt is, hogy „jobban kell figyelni veszély esetében, mint egy tiltás esetében, és jobban kell őrizkedni egy olyan helyzettől, ami talán veszélyes lehet, mint olyantól, ami talán tilos lehet... El kell menekülni egy olyan városból, ahol járvány van... Aki vigyáz a lelkére, az tartsa magát távol a veszélytől, ne támaszkodjon csodára és ne vállalja fel a veszélyt.”

TÁRSADALMI FELELŐSÉGVÁLLALÁS

Ezekből az előírásokból azt is megtanuljuk, hogy az embernek a társadalom egészségére is vigyáznia kell. Ez kapcsolódik ahhoz az íráshoz: „Ne állj tétlenül a felebarátod vérénel!”¹⁰, amiből a Talmud szerint¹¹ azt tanuljuk, hogy ha látjuk, hogy valaki fuldoklik, rablók vagy vadállatok támadnak rá, akkor kötelező megmenteni.

Sőt, a törvényhozók¹² még azt is idézik a Jeruzsálemi Talmudból¹³, hogy az embernek kötelező felvállalni egy esetleges veszélyt azért, hogy mást megmentsen egy biztos vészhelyzettől. Bár az, hogy mennyi veszélyt kell felvállalni, nem egyértelmű¹⁴, az biztos, hogy az oltásokat még akkor is vállalnunk kell, ha van is egy minimális veszélye a mellékhatások miatt. Ez ugyanis egy esetleges és mindenképpen kisebb veszély, mint amit az oltással biztosan ki lehet védeni mind az oltott

ember, mind a társadalom számára. Sőt, egyes vélemények szerint a hatóságoknak joga van a szülők akarata ellenére beoltani egy gyermeket, hogy ezzel az osztálytársadalmat megvédjék járványoktól és fertőző betegségektől¹⁵.

Hoffmann Dávid Cvi (1843–1921) magyar származású berlini rabbi egy másik eset kapcsán a gyerekek egészséghez való jogát említi: „a szülőknek nincs joguk bármilyen egészségügyi veszélynek kitenni a saját gyerekeket”¹⁶.

KÓSEREK-E A VÉDŐOLTÁSOK?

A kóserság szabályai olyan dolgokra vonatkoznak, amiknek az a rendeltetése, hogy élelmiszerként elfogyasszunk. Az olyan gyógyszerek – így például az oltóanyagok –, amiket nem szájon át kell bevenni, egyáltalán nem esnek a kóserügyi szabályok elbírálása alá¹⁷. Sőt, a legtöbb betegség esetében még azok a szájon át bevett gyógyszerek is bevehetőek, melyek nem kóser alapanyagokból készülnek¹⁸.

A GYERMEKBÉNLÁS LEGYŐZÉSE

A járványos gyermekbénulás a 20. század elején öltött hatalmas mértéket. Végül a veszélyes betegség elleni vakcinát *Jonas Edward Salk* (1914–1995) fejlesztette ki, aki lengyel zsidó bevándorlók gyermekeként New

Yorkban nőtt fel. 1952–1955 között kb. egy millió gyermekben tesztelték az oltást: az első önkéntes tesztelők Salk felesége és a három fia volt. 1955. április 12. fontos dátum a gyermekbénulás elleni harcban: ekkor kapta meg a biztonságos oltóanyag igazolást. Salk doktor úgy döntött, hogy nem védeti le szabadalommal a találmányát, hanem közkinccsé teszi. „Nincs levédetve. Lehetne szabadalmaztatni a Napot?” – mondta

arra a kérdésre, hogy miért nem jegyeztette be a szabadalmat, ami jelentős bevételhez juttatta volna.

A LUBAVICSI REBBE SÜRGETTE AZ OLTÁSOKAT

Az alábbiakban a lubavicsi Rebbe, *Menáchem Mendel Schneerson* rabbi (1902–1994) levelezéséből idézünk az oltás ügyében. A levelekből kitűnik, hogy a Rebbe kezdetektől támogatta az oltást és véleménye a kérdésről egyre határozottabbá vált, sürgetve a szülőket, hogy mindenképp oltassák be gyermekeiket.

Először '55. május 23-án írt¹⁹ a gyermekbénulás elleni oltás beadatásáról egy levélre válaszolva: „Ilyen esetre mondták Bölcsseink²⁰, hogy »Ne különülj el a közösségtől!«. Tegyen úgy, ahogy a gyereke osztályába járók többsége tesz!” Pár hónappal később, december 30-án egy chicagói rabbinak címzett válaszlevelében így írt²¹: „Hajlok arra, hogy használják. De nem szabad elkülönülni a közösségtől. Ha, ahogy látszik a leveléből, Chicagóban használják ezt, akkor jó, ha önök is így tesznek.”

1956. október 29-én egy hosszabb levélben egy izraeli kérdezőnek már így válaszolt²²: „Válaszolva a levelére, amiben kérdéseket tett fel: 1. Csak beteg esetén szabad-e gyógyítással foglalkozni, vagy azokat a gyógyszerket is szabad használni, amik megelőzik a betegségeket, vagyis amik védetté teszik a szervezetet,

hogy ne betegedjen meg. [Válaszom erre], általános, hogy így tesznek, még a zsidó nép nagyjai és vezetői is, lásd még a témában Maimonidész könyvében *Az emberi magatartás szabályai* 4. fejezet. Erre egyértelmű utalást találunk a Tórában is²³: »És mondta: Ha hallgatni fogsz az Örökkévaló... mindama betegséget... nem fogom rád bocsátani, mert Én vagyok az Örökkévaló, a te gyógyítód«. Ebből látszik, hogy a megelőzés is része a gyógyításnak. 2. Szabad-e használni azokat az injekciókat, amiket a testbe adnak be? Úgy tűnik, hogy a kérdése azokra az oltásokra vonatkozik, amik nem kóser alapanyagból készültek. [Válaszom erre] Ebben az esetben is általánosan elterjedt, hogy istenfélő és vallásos emberek is oltatnak kételkedés nélkül. Hisz hasznot szerezni szabad olyan dolgokból is, amiket nem szabad megenni. 3. Mi a teendő a Salk féle oltással, amit most kezdenek a gyerekeknek beadni? [Válaszom] itt már több hónapja oltanak, ahogy előbb utaltam rá, a legvallásosabb körökben is, úgy-hogy nincs semmiféle háláchikus kérdés a kóseriség vagy más dolog kapcsán. Egyértelmű, hogy utána kell nézni, hogy az oltás megbízható laboratóriumól származzon. Érdekes megjegyezni, hogy a Talmudban említett érvágás-kezelés esetén a legtöbbször egészséges emberről van szó.”

Egy 1956. december 6-án kelt, a Chábád izraeli női szervezetének szóló nyílt levelében ezt írja²⁴: „válaszul a levelükre arról, hogy mi az álláspontom a Salk féle injekció kapcsán a gyermekek oltatása ügyében – éljenek sokáig – [azt felelem], hogy már oltanak vele több országban és az Egyesült Államokban majdnem mindenki beadatja sikerrel, ezért helyeslem. Arra a kérdésre, hogy a Salk féle injekció külföldi vagy

izraeli gyártól származzon-e, [az a válaszom, hogy] ez attól függ, hogy melyik megbízható, mert itt több gyártó is van és bizonyára Izraelben is ez a helyzet. Ezért a részletek ismeretében döntsék el, hogy melyik a legjobb. Döntésük legyen sikeres.”

1957. január 20-án, közel két évvel a védőoltás megjelenése után már igen határozott hangot üt meg a Rebbe²⁵: „megkaptam január 13-i levelét és sietek soron kívül válaszolni rá, még a sürgős leveleket is megelőzve – annak ellenére, hogy csodálkozom a kérdésén, hisz már sokan kérték Izraelből a véleményemet, és támogatásomat adtam, hiszen itt majdnem mindenki beadatja a védőoltást, sikerrel. Egyértelmű, hogy ha több injekció van, más-más gyártóktól, akkor azt kell használni, amelyik bevizsgált és kipróbált.”

1957. február 14-én egy bázeli rabbi kérdésére az alábbiakat írta²⁶: „oltás kapcsán: ebben az országban beadják az összes gyereknek... Ahogy írta, az ön városában is sokan beadják, így nem érdemes máshogy tenni ebben, mint a közösség.”

A fentiekből látjuk, hogy minden új védőoltás esetén felmerülnek az emberekben háláchikus kérdések, ám az is világos: mindent meg kell tennünk, amit tudunk a magunk, gyermekeink és környezetünk egészségének megóvásáért. Ez pedig egyértelművé teszi, hogy a védőoltásokat – különös tekintettel az államilag kötelező oltásokra – beadassuk gyermekeinknek.

IRODALOM: *Assia* folyóirat 87-88. szám 5–14., 14–27. oldal; Edward Reichman: „Halachic Aspects of Vaccination” in: *Jewish Action*, Winter 2008; J. David Bleich rabbi: *Contemporary Halachic Problems* 7. kötet 15. fejezet; *Hakirah* 13. szám 185–212. oldal.

¹ 2. kötet JD 32. fejezet; ² *Jomá* 8. fejezet *Boáz* 3.; ³ *Ávot* 3. fejezet *Boáz* 1.; ⁴ 1. kötet 135. fejezet; ⁵ Lásd még *Minchát Slomo* 2. kötet 29:4.; ⁶ *5Mózes* 4:9., 15.; ⁷ *Bráhot* 32b.; ⁸ *5Mózes* 22:8.; ⁹ *JD* 116:5. RÖMÁ, CM 427. fejezet; ¹⁰ *3Mózes* 19:16.; ¹¹ *Szánhedrin* 73a.; ¹² *SZMÁ* a *SÁ* CM-hoz 426:2.; ¹³ Lásd *Trumot* 8:10.; ¹⁴ Lásd *Encyclopedia of Medicine and Jewish Law* [héber] 5. kötet 736–737., 754–762. oldal; ¹⁵ Lásd *uo.* 752. oldal végén, de lásd *Nismát Ávrahám* 4. kötet 2. kiadás 229. oldal 5., 241. oldal 4.; *Siuré Torá l'rofim* 3. kötet 215. fejezet végén; ¹⁶ *Móláméd l'hoil* responsum 2. kötet 104. fejezet végén; ¹⁷ Maimonidész, *A tiltott ételek szabályai* 14:3.; *Szvidé* és responsum *JD* 32. fejezet eleje; ¹⁸ Lásd erről az *Egység* 92. számban megjelent írásomat 19. oldalon; ¹⁹ *Igrot kodes* 11. kötet 137–138. oldal; ²⁰ *Az atyák bölcs tanításai* 2:4.; ²¹ *Igrot kodes* 12. kötet 220. oldal; ²² *Uo.* 14. kötet 107–108. oldal; ²³ *2Mózes* 16:26.; ²⁴ *Igrot kodes* *uo.* 238. oldal; ²⁵ *Uo.* 357. oldal; ²⁶ *Uo.* 426. oldal.

A HANUKIJÁK MŰVÉSZETE

A zsidók, bárhol éltek is a világban, a művészeti ágak közül elsősorban a kisművészetek terén jeleskedtek. Ennek egyaránt vannak történelmi és vallási okai: a kisművészeti tárgyak könnyen összecsomagolhatóak és továbbvihetőek, és a tórai törvényeket (konkrétan a faragott kép készítésének a tilalmát) is könnyebb ezekben betartani. Emellett a parancsokat díszesebbé tételük (héberül *hidur micvá*) maga is *micvá*, így a vallási szertartásokhoz szükséges tárgyak szépsége nemcsak esztétikai, hanem vallási célt is szolgál. CHANA DEUTSCH ÍRÁSA

Az egyik leggyakoribb, művészi díszítéssel ellátott tárgy a hanukai menóra: a nyolc plusz egy ágú hanukai ünnepi lámpás, melynek mécsesstartóiban az ünnep nyolc napja során minden nap eggyel több gyertyát gyújtunk meg, hirdelve ezzel nemcsak a hanukai csodát, hanem azt is, hogy a csoda napról napra egyre nagyobb lett. A hanukijával kapcsolatban csak néhány formai előírás létezik: nyolc mécsese egy vonalban és egy magasságban kell, hogy legyen, a kilencedik térben, és/vagy magasságban a többihez képest elmozdítva áll. Ezeken felül anyagában, formájában, méretében, díszítésében szabad kezet kap az alkotó. A hanukija nevet a XIX. század végének nyelvújítója, Eliézer Ben-Jehuda felesége, Hemda találta ki. A kilencedik láng neve sámas, vagy sámesz – szolgagyertya, ezzel gyújtjuk meg a többi lángot.

Hogy pontosan hogyan és mikor

alakult ki a hanukija mai formája, azt nem tudjuk, de annyi bizonyos, hogy a polgári időszámítás szerinti III. században összeállított Misna már említi a szokást, a misnai magyarázókat követő talmudi bölcsek pedig részletesen foglalkoznak vele, és innen (*Sábát* 21b) ismerjük meg a hanukai menórák gyújtásának szokásával kapcsolatos magyarázatot is: a Szentély újjraavátásakor az egy napra való olaj nyolc napon át égett.

A legkorábbi hanukiják agyagból vagy kőből készített lámpások voltak, fent egy nyílással, melyen beöntötték az olajat, és elöl egy kis lyukkal, a kanóc számára. Hanukakor a lámpásokat egy erre a célra a bejárat mellé épített tartóra helyezték, minden nap eggyel többet. A talmudi időszakban jelent meg a lámpások kisebb, könnyebben mozgatható változata: az agyagból, kőből vagy – egyre inkább elterjedt módon – fémből készült menóra,

melyen egy helyett 8 kis nyílás van a kanócok számára. A középkorban, egészen pontosan a XIII. századi Spanyolországban jelent meg a hanukijának az a változata, mely fémből készült, díszes hátlapjánál fogva a falra rögzíthető volt, és az alján keskeny talca futott végig, rajta nyolc bemélyedés az olaj számára. E típuson jelent meg először a sámas, és rögtön másik magasságba helyezték, hogy elkülönítsék a hanukija igazi lángjaitól.

FOTÓ: CSEH VIKTOR

Innentől fogva a művészek szabad kezet kaptak anyagfelhasználás, forma és díszítés tekintetében egyaránt. A XVIII-XIX. századból alapvetően kétféle típust ismerünk. Anyaguk többnyire bronz, réz vagy ezüst, esetleg aranyozott dísszel. Az egyik típus a Szentély-beli eredeti menóra széles körben elterjedt képét idézi: egy középső törzsből nőnek ki oldalra az ágak, a sámas pedig valamelyik oldalt, illetve középen, a többinél magasabban, vagy a többivel egy magasságban, de térben elmozdítva található. A másik típusnak háttámlája van, esetleg lábakon áll, és alsó padozatán sorakoznak a mécsesartók. A sámas vagy a padozat oldalán, vagy a háttámla felső részén, illetve oldalán helyezkedik el. Az olajat a mécses, vagy kis edény alakú tartályokba öntötték, ebbe került a kanóc, így gyújtották meg a fényeket. A viaszgyertyák elterjedésével a hagyományos, mécses formájú tartók elmaradoztak. Gyakori az oroszán formájú mécses is, illetve általában az oroszános díszítés is gyakran megjelenik a hanukijákon. Az oroszán ismert zsidó szimbólum: Júda törzsének oroszánja az egész zsidó nép jelképévé vált, ezért látható a zsidó művészet számos darabján. A drágább, ezüsből készült darabok általában gondosabban megmunkáltak, a jóval olcsóbb bronz menorák egyszerűbb formákat képviselnek, általában geometrikus, vagy növényi fonat képezi a háttámlájukat, a padozaton pedig a régi mécsesekre emlékeztető tartókba tölthető az olaj.

Még egy formáról kell szót ejtenünk. A széles körben ismert, talpas hanukiják ágai többnyire ívesen, U alakban helyezkednek el a lámpás középső szára körül, emlékeztetve a Szentélyben álló arany menórára. Van azonban egy másik vélemény is, és a Lubavicsi Rebbe ezt a véleményt támogatta, így a chábád mozgalom menorái is ezt a formát követik: a V alakban elhelyezkedő száruk hagyománya. A Tóra maga nem beszél a száruk formájáról, csupán azok díszítését írja le részletesen. A Titusz-diadalívén látható,

a római katonák által elhurcolt lámpás karjai U alakúak, ez az alapja az íves menorák hagyományának. Ám ez az ábrázolás bizonyosan nem pontos, sok helyen nem felel meg ugyanis a tórai leírásnak, ezért az sem biztos ez alapján, hogy az eredeti menóra karjai, melyeket a mai hanukiják követnek, U alakúak voltak. A Rámbám (Maimonidesz) egyértelműen a V alakú menóra mellett foglalt állást, és a Rebbe, az áldott emlékű Menáchem Mendel Schneerson rabbi is ezt a formát részesítette előnyben. Indoklasként éppen Titusz diadalívét hozta fel: bármilyen volt is a valódi menóra a Szentélyben, az mindenképpen az isteni fényt és gondviselést képviselte. A Titusz-diadalívről ismert, íves menóra azonban az elnyomást, a szétszórátást, a zsidó nép elpusztításának kísérletét jelenti a zsidók számára, ezért kíváncsabb, hogy a V alakú ágakkal ellátott formát használjuk.

EGY CHÁBÁD-HANUKIJA ELLENSÉGES TERÜLETEN

A Rebbe kiemelt jelentőséget tulajdonított a szabadtéri gyertyagyújtásnak. Küldötteit arra ösztönözte, hogy minél több helyen lépjenek ki a nyilvánosság elé, és tartsanak gyertyagyújtásokat. Az általánosan megszokottól eltérő formájú, V alakú ágakkal ellátott, egyszerű, minden művészi kiképzést nélkülöző, ám látványos, nagyméretű hanuki-

ják néhány év alatt szerte a világon ismertek lettek.

2001. március 26-án egy arab orvólövész Hevronban meggyilkolt egy tíz hónapos kislányt, Sálhevetet, akit apja éppen a kezében tartott. Azon a dombon, ahonnan a terrorista a gyilkos lövéseket leadta, ma izraeli katonai bázis áll, és a helyi Chábád-központ vezetője, Dani Kohen rabbi engedélyt kapott arra, hogy hanukiját állítson fel a dombon. Így győzedelmeskedik a zsidó nép ismét azok felett, akik ki akarnak irtani minket.

CHANUKIJA EGY 1400 ÉVES LÁMPÁSON

Idén áprilisban bukkantak rá a Gá-lilban erre, a polgári időszámítás szerinti hetedik századból származó lámpásra, melynek felső részére két nyolcágú, háromlábú lámpást karcoltak a készítői, így jelezve ezzel saját zsidóságukat. A mécsesre kar-

colt lámpások egyértelműen hanukai menorák, hiszen a Szentélyben hétágú gyertyatartót használtak, és a zsidó nép szimbólumaként is ez a forma terjedt el. Ez a kis lámpás is bizonyítja a zsidók ősi kötődését Izrael Földjéhez, és túlélésüket minden körülmények között,

TRENCH ART CHANUKIJA

Az embernek a szépségre és a dekorativitásra irányuló igénye előbb-utóbb még a lövészárkokban is utat tör a felszínre. Így alakult ki a trench art, a lövészárkok művészete. És mivel hanukiját bármiből lehet készíteni, akár kiüresedett aknahüvelyből is. A Szalonikiból származó Rafael Ávrám Sále is ezt az alapanyagot választotta, hogy művészi munkával élővé, a csoda hirdetőjé-

vé tegye az eredetileg gyilkolásra használt anyagot. A kerek testből előrefelé mutatnak a mécsestartók, a sámás magasabb a többinél. Az egyes mécsesek mögött egy-egy kapu bevésített képe látható, a henger másik oldalán pedig Jeruzsálem és Dávid városa. A művész annak a Sir Herbert Samuelnek ajánlotta alkotását, akitől, mint a palesztinai brit mandátum első főbiztosától, a Palesztinában élő zsidók Izrael Állam megalapítását remélték. Ehhez hasonló hanukiját készítettek a Gáza-övezet közelében fekvő Sderot városában is, ahol a feljűk kilőtt rakéták maradványaiból hegesztettek ünnepi lámpást.

EGY LETÜNT KOR EMLÉKEZETE

Az Osztrák-Magyar Monarchiában oroszánok helyett gyakran a Habsburg-ház jelképe, a kétfejű sas díszítette a hanukijákat. Ezek a műtárgyak annak a korszaknak az emlékei, amikor a zsidók hittek ab-

ban, hogy integrációjuk és részleges asszimilációjuk teljes befogadásukhoz vezethet. Harcoltak a császári seregekben, nyelvüket németre vagy magyarra cserélték. Nem kellett hozzá sok idő, hogy beigazolódjon, mennyire nem volt ez így.

EGY HÍRES HANUKAI MENÓRA: KIEL, 1931

Ez a hanukai menóra a túlélés igazi példája, nem véletlenül vált a róla készített fénykép ikonikus alkotássá. A képen szereplő menóra (mely máig is a család tulajdonában van) a lehető legegyszerűbb formát őrzi, letisztult, elegáns formavezetése a huszadik század elejének formavilágát tükrözi. A talpas hanukiják típusába

Szenes Hanna: Chanuka

Hanuka van, a gyertya fellobog
És minden zsidó szív
erősen feldobog.
Eszünkbe jutnak ősi képek,
És eltűnedezett, hősi népek.
Volt fáraó, volt görög uralom,
De nem törhetett meg minket
semmilyen hatalom
Vittük a Tórá-t, vittük velünk,
Abból merítettük minden hitünk.
S mi, kik ilyen ősektől származunk,
Nem csüggedünk,
mi tovább harcolunk,
Hisz biztatón int a gyertyafény,
Ne csüggedj, Izrael,
van még remény.

tartozik. A kép egyetlen pillanatba sűríti hanuka üzenetét: bárhol a világon élnek is zsidók, a történelem bármely korszakában, mindig lesznek olyanok, akik ellenük törnek, és egyetlen eszközzel próbálják legyőzni őket. A zsidó nép azonban örök, és ahogyan túlélte a görög hódítást, legyőzte a hatalmas szír-görög sereget, és újra felavatta a Szentélyt, úgy élte túl a náci rémuralmat is.

ÉS A KONCENTRÁCIÓS TÁBOROKBAN

Az ártatlanul koncentrációs táborokba zárt zsidók jobb napok reményében maguk is meg akarták ünnepelni a fény és a szabadság ünnepét.

Szemtanúk beszámoltak például a bluzsovi rebbe hanukijájáról, mely 1943 telén, a Bergen Belsen-i koncentrációs táborban krumpliból készült: a férfiak egy pici zsírt spóroltak össze a fejadagjukból, az aszszonyok tépett rabruháikból készítettek kanócot, hogy vigasztalást és erőt merítsenek hanuka fényeiből.

A SZEMEK CSILLOGÁSA

Egy időtlen történet egy rabbiról szól. A helyi hatóságok megtiltották a zsidóknak, hogy hanukai lángokat gyűjtsanak. Hanuka első estéjén a hívek összegyűltek a zsinagógában, és tanácstalanul ültek a sötétben. A rabbi azonban bátorította őket, hogy ne féljenek. Maga köré gyűjtötte a gyerekeket, és mesélni kezdett nekik. Mesélt hősről, a hanukai csodáról, mesélt a zsidók győzelméről a maroknyi görög sereg felett. És a gyerekek szeme csillogni kezdett lelkesedésükben. Így szólt erre a rabbi: most már elmondhatjátok az áldásokat. Gyermekeitek szemének csillogása az a fény, mely a következő nemzedékek ígétét hordozza magában, és örökké hirdeti számunkra a zsidó nép túlélését.

BUDAPESTI UTCÁK

a hanukai lángok fényében

JUDAPEST HANUKAI FORGATAGBAN

A Judapest anno rovatunk a 20. századforduló környéki novemberi, decemberi Budapestre kalauzol minket vissza és pár vallási és társadalmi eseményen keresztül villantja fel, hogy milyen is volt akkor Hanukát ünnepelni. Illusztrációk gyanánt a korabeli két vezető zsidó hetilap, az Egyenlőség és a Zsidó Ujság ünnepi hirdetései kísérik a szöveghasábokat. Ki gondolta volna, hogy már a húszas évek végén a Máoz cur dallamára zenélő hanukiát vásárolhattak a Király utca 1. alatt Schlesingernél vagy a Bálvány utca 23-ban (ma: Október 6. utca) Sternbergnél?

CSEH VIKTOR ÍRÁSA

JÓTÉKONYKODÁS A GYERTYÁK FÉNYÉBEN

Hanuka ünnepe már a 19. század végén kezdett összeforrni a jótékonykodással, a vallási aspektusából fakadó társadalmi felelősségvállalás pedig hangsúlyossá válni. Évről évre november-december nyolc napján a rászorulókat ruhát, ételt és tűzifát kaptak. Hanuka nemcsak a zsidók ünnepe volt, hanem az egész társadalomé, de főleg a szegényeké. Két példa a számtalanból:

1932. december 22-én, Hanuka első gyertyagyújtása előtti napon, csütörtökön az Óbudai Hitközség nőegylete gyermekfelruházási ünnepélyt rendezett, melyen mintegy 150 gyermek kapott meleg téli ruhát, illetve cipőt. Az egyik legfőbb

adományozó az óbudai székhelyű, 1879-ben alapított Leipziger szesz- és cukorgyár volt.¹

Szintén ekkor, az 1905-ben alapított Reich Adolf Fiai zsinór-, szalag-, gomb- és paszománygyár „nyomorenyhítő ebédeltetési akcióba” kezdett a Váci út 173. szám alatti telephelyén, ahol kétfogásos, fehérjében és szénhidrátban gazdag, meleg ebédet kínált az éhezőknek.²

HANUKAI ISTENTISZTELETEK

Minden zsinagógai közösség és egyleti tagság szerte Budapesten és az országban hanukai gyertyagyújtással egybekötött istentiszteleteket tartott, ahol elénekelték az ünnep himnuszának számító, *Máoz cur* kezdetű dalt – különösen megkapó per-

cek lehettek 1940-ben, amikor a Magyar Izraelita Hitközségi Kántorok, Tisztviselők, Temploménekesek és Egyéb Alkalmazottak Országos Egyesületének képzett hangú társasága a Budai Hitközség dísztermében közösen énekelték el a dalt.³

És, csak hogy teljes legyen a körkép: gyertyagyújtással egybekötött imádkozások nemcsak zsinagógákban és dísztermekben volt, hanem a Markó utcai börtön vasrácsai mögött is, ahol *dr. Hirschler Ignác* (1873–

1948) fogházi rabbi gyűjtotta meg a lángokat, melyek reményt adtak a foglyoknak, hogy a következő évben talán újra a családjuk körében ünnepelhetnek.⁴

POLITIKUSOK HANUKAI GONDOLATAI

A zsidó újságokban már a Hanukát megelőző pár hétben ünnepi gondolatokat kezdtek el publikálni – a népszerű rabbi-szónokok mellett ismert emberek, politikusok, üzletemberek stb. is gyakorta ragadtak papírt és tollat, hogy aztán gondolataikat közöljék az olvasókkal. Gyakorlatias, a mindennapokra reflektáló gondolatok voltak ezek, melyek szívből jöttek, zsidó szívből és az utolsó betűig vallásos érzettel voltak átítatva.

A mai ünnepi kettős szám Ára: 6000 korona

Egy ilyen „civil”, vagyis nem vallási személy volt dr. Vázsonyi János (1900–1945) országgyűlési képviselő, dr. Vázsonyi Vilmos (szül.: Weiszfeld; 1868–1926) korábbi igazságügyi-miniszter fia:

„A nagyváros este villanyárban úszik. Transzparensok ordítanak a házak tetejéről. Világító plakátok hirdetnek az üvegoszlopok falain. Villanyújság közli a legutolsó híreket, s a reklámok tömegét. Ebben a nagy világosságban mégis sötét az emberiség éjszakája. Fekete a nagy gyászlepel, mellyel egy jobb

és szebb múltat takar, rengeteg vágyat, elképzelést, akarást beborít. A villanyfény ebben a sötét éjszakában minden ereje, technikának minden hatalma dacára nem bír világítani. Az ebből eredő világosság csak a szemnek szól, a bánatos szívet, a kétségbeesett agyvelőt nem rántja ki a ködből.

MENÓRA-ÚJDONSÁG

MOAUZ CUR

Chanuka-himnuszjáték zeneeszközzel, — masszív rézből 38x24 cm. nagyság, gyönyörű kivitel, ára 42 pengő.

Ezenkívül menorák gyertyához és olajhoz dús választékban.

SCHLESINGER Jós. könyvkereskedése
Budapest, Király uca 1.
Kérje képes árjegyzékünket!

S ekkor kigyúlnak a Hanuka lángjai. Kis gyertyafények, erőteljesen pislákoló mécsesek és mégis erősebben világítanak minden transzparensnél. A szív lobbanásai az agyvelő fénypontjai ezek a kis lángok, a hitnek örökkévaló és az Örökkévalónak hiteladó mécsesei. [...]

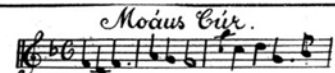
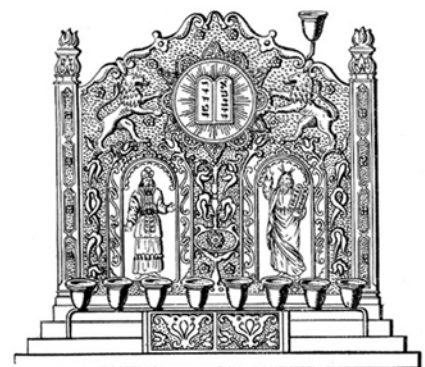
Mindig voltak és mindig lesznek megalkuvók, de törhetetlenek is. A Hanuka gyertyalángja a törhetetlenek, a meggyőződés, a becsületesek tüzeit éleszti, világosságot ad az agynak, forróságot a szívnek, reménységet a léleknek. Az emberiség bánatos éjszakájában világító kis gyertyafény azok emlékét hirdeti, akik elégték, hogy legyen világosság.⁵

AZ EGYENLŐSÉG HANUKAI ESTÉLYE

Az 1920-as évektől az *Egyenlőség* hetilap szerkesztősége nagy volumenű hanukai ünnepségeket rendezett a Zeneakadémia nagytermében. A műsorszámok visszatérő eleme volt a gyermekek fellépése, 1925-ben például 100 tagú zsidó gyermekkar énekelt ünnepi dalokat orgonaszó kíséretében, de a kinevelendő kis tehetségek mellé mindig jutott egy-két virtuóz is, akkor például Székely Mihály (szül.: Spagatner; 1901–1963) az Operaház basszus-kiválósága adott elő két hanukai dalt.⁶ Az estélyek teltházások voltak, azaz mintegy kétezer ember tömörült össze a dúsan aranyozott mennyezet alatt:

„A budapesti zsidóság megindult a város minden részéből, fehérhajú nagyapák és vidám gyerekunokák várták derűs zsibongásban a művészi élvezés kedvesen izgatott hangulatában a csengettyűszót, amely a koncert kezdetét jelzi. Az »Egyenlőség« olvasótábor, ez a lelkes, minden szépért, jóért és igazért lelkesedő nagy család mintha csak megérezte volna, hogy lapja a nyomtatott, néma betűkön túl,

ESZÜST MENÓRA dúsan aranyozva, elméren beépített zeneeszközzel, mely a „Moauz cur” dallamát játssza. Vitrinházak, vagy szobadísznek igen alkalmas. Értékes ajándék tárgykör.
Nagysága 25x22 cm. Ára: 100 P.
KAPHATÓ: STERNBERG. A. BÁLVÁNY-U. 23.

a hangok színes orkeszterével, az előadás egyéni vonzerőjével is teljesebbé, közvetlenebbé akarja tenni a hanuka bensőséges hangulatát, valósággal ellepte a Zeneakadémia hatalmas nagytermét, melynek minden helyét, pódiumával együtt megtöltötte.⁷

MEGZENÉSÍTETT VERSEK

Kevesen emlékeznek Kiss József (1843–1921) költő verseire, pláne, hogy 1888-ban *Ünnepnapok* címen a zsidó év kiemelkedő napjait verselte meg,⁸ de még kevesebben tudják, hogy ezeket a verseket Major J. Gyula (1859–1925) zeneszerző megzenésítette – az erről szóló hírt 1889-ben a következőképp adták közre:

„Amilyen méltó magyar tolmácsra talált a zsidó liturgia Kiss Józsefben, ki a páratlan szépségű »Ünnepnapok«-kal ajándékozta meg a magyar irodalmat, de első sorban a magyarországi zsidóságot, ép oly méltó tolmácsra talált Kiss József Major J. Gyula, kiváló fiatal zeneszerzőnkben. Major zenéje megnyitja az »Ünnepnapok« számára a

zsinagógák és iskolák kapuit, amint megnyitotta számukra Kiss József a hívek szíveit. [...]

A kiadás maga kétféle lesz. Templomi, vagy iskolai használatra, férfi, vagy női kar számára, orgona vagy harmónium kísérettel, vagy anélkül. A második kiadás házi használatra van szánva, s eljátszható zongorán (két kézre) énekhanggal, vagy énekelhető egyszerűen, mint dal.”⁹

Major hanukai darabja negyed évszázaddal később sem veszített népszerűségéből és a különböző ünnepi kultúrestek szerves része maradt. Hangot sajnos mi sem tudunk közvetíteni, de a fent nevezett, megzenésített *Chanuka* című vers szövegét a következőkben közöljük:

Kiss József:
Ünnepnapok

„Szentélyed megfertőzve
És Sion feldúlva, rom:
Néztél a csüggedőkre
Ó égi irgalom!
S támasztál hőst,
Bátor-erőt,
Ki ellenid legyőzze.

Mathatias a főpap,
És hősi nemzetsége
A durva vad erőszak
Bilincseit széttépte
S füstölt újra
– Alleluja! –
Oltárodon az áldozat.

Az oltárlámpa égett,
Csodát hirdetve fénye,
Csodáid, dicsőséged
Izrael létreménye
És szállva-száll
Dal dalra száll
Győzelmid emlékére.

Ó libeg-lobogjatok
Egymás mellett szép sorba,
Mint hajnalszél ragyog,
Mint tűzrózsák bokorba.
Chanuka-láng!
Van ki csatánk
Végesvégig harcolja...”¹⁰

FOLYTATJUK A HAGYOMÁNYT

Ma már újra egyre több helyen lobbannak fel Hanuka lángjai, és az égő mécsesek és olajos fánkok mellé újból vallási tartalom párosul. Egyre többen ismerik fel az adományozásban és jótékonyágban rejlő szépséget, melyben nagy szerepe lett az EMIH Cedek Izraelita Szeretetszolgálatának. Elődeink társadalmi szerepvállalása legyen hát a példa, folytassuk a sort!

¹ „Hirek – Az Óbudai Izr. Hitközség”, in: *Egyenlőség* (1932), 53. évf. 11-12. szám, 20. o.; ² „A Reich Adolf Fiai cog nyomorenyhitő ebédeltetési akciója”, in: *Egyenlőség* (1933), 53. évf. 17. szám, 7. o.; ³ „Hirek – A Hitközségi Tisztviselők Egyesületének teadélutánja”, in: *A Magyar Zsidók Lapja* (1941), 3. évf. 1. szám, 6. o.; ⁴ „Chanuka-lángok a fogház asztalán – Nagy Andor előljáró elmondja, milyen megkapó Istentiszteletet rendezett a hitközség a Markó utcai fogházban”, in: *Egyenlőség* (1933), 53. évf. 13. szám, 3. o.; ⁵ Vázsonyi János dr., „Nyolc kis gyertya...”, in: *Egyenlőség* (1931), 52. évf. 13. szám, 1-2. o.; ⁶ „Az Egyenlőség nagy Chanuka-ünnepélye: Vasárnap dec. 13-án d. u. 5 órakor a Zeneakadémián”, in: *Egyenlőség* (1925), 44. évf. 49. szám, 4. o.; ⁷ „Kétezer hallgató az Egyenlőség chanuka-estjén”, in: *Egyenlőség* (1925), 44. évf. 51-52. szám, 9-10. o.; ⁸ „Kiss József előfizetési felhívása”, in: *Egyenlőség* (1888), 7. évf. 5. szám, 3-4. o.; ⁹ „Az »Ünnepnapok« megzenésítése”, in: *Egyenlőség* (1889), 8. évf. 13. szám, 9. o.; ¹⁰ Kiss József, *Ünnepnapok* (Budapest: Révai Testvérek, 1888), 115-117. o.

NEMZETKÖZI SZÍNTÉRRE LÉP A TETT ÉS VÉDELEM ALAPÍTVÁNY

A Tett és Védelem Alapítvány az elmúlt években jelentős eredményeket ért el a magyarországi antiszemita gyűlöletcselekmények elleni fellépés terén. Azonban az Európában tapasztalt incidensek számának növekedése nemzetközi összefogást kíván. Erről és a TEV tevékenységéről beszélgettünk SZALAI KÁLMÁNNal, az Alapítvány titkárával. VESZPRÉMY LÁSZLÓ BERNÁT ÍRÁSA

FOTÓ: FICSOR MÁRTON (Magyar Hírlap)

NÉVJEGY

SZALAI KÁLMÁN

- SZÜLETETT: 1968
- FOGLALKOZÁSA: mérnök-közgazdász
- CSALÁD: feleségével 3 gyermeket nevelnek

– 28 európai országra terjeszti ki tevékenységét a Tett és Védelem Alapítvány – olvasni a híreket a sajtóban. Milyen eredményeket ért el eddig az alapítvány, és mire építi nagyméretű ambícióit? Mikor merült fel az „európai TEV” gondolata?

– Az elmúlt években, megismerve a témával kapcsolatos európai diskurzust, arra jutottunk, hogy a megjelenő problémafelvetéseket nem lehet egységesen kezelni egy teljes Európát felölelő közös akcióterv nélkül. Ezen elképzelésünk az elmúlt évek alatt fokozatosan körvonalazódott. Számos nyugat-európai országban az elmúlt évek tendenciái alapján kimutatható az antiszemita érület elfogadottságának és ezzel együtt a zsidóellenes incidensek száma is. Ma Európában három forrásból eredő veszélyeztetettséget tudunk kimutatni: szélsőjobboldali, tradicionális zsidóellenességet, a migrációt követő sikertelen integráció hatására a szélsőséges muszlim közösségek körében terjedő gyűlöletkeltést, valamint az Izrael-ellenes és kisebbségvédelmi nyelvezetbe csomagolt szélsőbaloldali új-antiszemitizmust. Nyugat-Európában elterjedt az a gondolkodás, melyben az antiszemitizmus az univerzális alapjogi/emberjogi

értékek melletti kiállítás demonstrációs eszközeként jelenik meg. Miközben egyes nyugati politikusok Magyarországot antiszemitizmussal vádolják, tulajdonképpen nem a zsidó közösségek helyzete miatt aggódnak, hanem elvont fundamentális alapjogi fejtegetések mögé bújtatják primer politikai céljaikat. Ahogy a tavalyi éves antiszemita incidens-jelentésünkben is kimutattuk, nyugat-európai országokban nagyságrendekkel több atrocitást – több esetben emberéletet követelő, személyek elleni erőszakot – követnek el. Sajnos olyan ország is van, ahol még statisztikát sem készítenek az ilyen esetekről. A Tett és Védelem Alapítvány az antiszemitizmus vizsgálatát elsősorban biztonsági kérdésnek tekinti, melynek első lépéseként hat éve elindítottuk az antiszemita incidensmonitoring-szolgáltatásunkat, melyet kimondottan az EBESZ (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet) módszertani ajánlásait követve készítünk el havonta, illetve éves összeggzéssel kiegészítve. Mindemellett mérünk adatokat és végzünk kutatást a magyar társadalom antiszemita előítéleteségéről is, immár a hatodik alkalommal vizsgálva az antiszemita attitűdök jelenlétét (és itt nem a cselekvési magatartásról, hanem az attitűdökről van szó). Ezzel párhuzamosan a jog minden eszközét igénybe vesszük az antiszemitizmus elleni küzdelemben. A sérelmet szenvedett zsidók rendelkezésére állunk jogi tanácsadással, segélyvonalat és jogsegélyszolgálatot tartunk fenn, illetve a jogszabályok terén fellelhető hiányosságokat, anomáliákat kiküszöbölendő, a törvényalkotók számára is jogszabály-előkészítő anyagokat szolgáltatunk. Több mint száz antiszemita motivációból elkövetett gyűlöletcselekmény ügyében kezdeményeztünk jogi eljárást, főleg közösség elleni uszítás és holokauszt-tagadás tárgykörében.

Hosszútávú stratégia mentén az oktatási rendszer különböző intézményeiben jelent meg képzésünk. Mindezeknek célja, hogy a magyarországi antiszemita gyűlöletcselekmények elleni fellépés valóban hatékony legyen.

Ezen tapasztalatokra építve határoztuk el, hogy olyan antiszemitizmust monitorozó, kutató és elemző, valamint jogvédelemmel és oktatással foglalkozó európai központot hozunk létre, amely képes egységes

módszertan alapján, hitelesen fellépni az antiszemita indíttatású cselekmények ellen.

– Milyen szerepe lehet az antiszemitizmus elleni fellépésben az oktatásnak?

– Az oktatás szerepe kiemelkedően fontos, hiszen hosszú távú és tartós eredményt ebben a kérdésben csakis az oktatás nyújthat. Ebből a célból tehát az oktatás különböző szintjein vettük fel a kapcsolatot egyes intézményekkel: középiskolákkal, főiskolákkal, egyetemekkel, illetve a Nemzeti Közszoigálati Egyetemen BA- és MA-kurzus oktatás zajlik, mely tananyagának fejlesztésében részt vettük. Ezek mellett rendvédelmi szervezetek számára dolgoztunk ki érzékenyítő programot. Erre alapozzuk tehát bizalmunkat az európai ambícióink esetében. A tények makacs dolgok, míg Magyarországon az incidensek 95%-a verbális, azaz gyűlöletbeszédnek minősül, addig tőlünk nyugatra a zsidókat ért inzultusok többsége egészen más minőségű: ott jelentős részben élet elleni támadásokról, személyek fizikai biztonságát veszélyeztető atrocitásokról beszélhetünk.

– Mi lehet az oka a Nyugat- és Kelet-Európa közötti különbségeknek az antiszemita atrocitások terén?

– A különbség oka alapvetően a társadalomban megbúvó antiszemita attitűdökben keresendő. Az utóbbi években, Európa megváltozott demográfiai viszonyai között, illetőleg a migrációs folyamatok erősödésével az erőszakos antiszemita incidensek és az európai új-antiszemitizmus olyan szintet ért el, amely az összeurópai zsidó-keresztény értékrenden túl, az európai zsidóság biztonságát is egyaránt fenyegeti. Míg Magyarországon a hagyományos szélsőjobb oldali zsidóellenességről beszélhetünk, addig Nyugat-Európában, ahol jelentős muszlim közösségek élnek, a szélsőséges iszlám által fűtött anticionizmus és baloldali Izrael-ellenesség okoz komoly biztonsági kockázatot. Ezzel szemben nálunk nincs jelentős számú muszlim közösség, amelyen belül a szélsőségek teret kaphatnának, illetve közösségi és kulturális hagyományaink okán az Izrael-ellenesség itt nem vert gyökeret, éppen ellenkezőleg, a két ország kapcsolatai folyamatosan javulnak és fejlődnek.

MAGYAR VEZETÉSSSEL VESZI FEL A HARCOT AZ ANTISZEMITIZMUS ELLEN AZ EU

Az európai zsidó közösséget képviselő, brüsszeli központú Európai Zsidó Szövetség (EJA – European Jewish Association) az izraeli kormány támogatásával szervezett két napos konferenciát november 6-tól a belga fővárosban, amely a közelgő európai választás kapcsán foglalkozik a kontinens zsidó közösségét érintő alapvető kérdésekkel.

A konferenciát Menachem Margolin rabbi, és az EJA elnöke, Ron Yishai az izraeli kormány képviselője mellett Köves Slomó rabbi nyitotta meg. Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) vezető rabbija megnyitójában lefektette az általa axiómáknak nevezett alapértékeket, melyekre az antiszemitizmus elleni fellépést alapozni kell: „Szövetségeket keresve, világnézeti különbségeket áthidalva kell igyekeznünk cselekedni” mondta a rabbi, valamint „az egység megteremtése mellett igyekeznünk kell az általános kinyilatkoztatások helyett a konkrét kihívásokat professzionális eszközökkel felmérni és felismerni, és utána fókuszáltan cselekedni”. A Rabbi ismertette a magyar zsidó közösségek helyzetét és azokat a kihívásokat, amelyek 2012-ben a Tett és Védelem Alapítvány (TEV) megalapítását motiválták az általa említett értékek mentén. Majd röviden felvázolta azokat az eredményeket, melyeket a TEV elért az elmúlt hat évben.

Köves Slomó vezető rabbi a konferencia első napján bejelentette, hogy európai zsidó szervezetekkel együttműködve a TEV irodát nyit Brüsszelben, hogy olyan antiszemitizmust monitorozó, kutató és elemző, valamint jogvédelemmel foglalkozó európai központ jöjjön létre, amely képes az európai intézményrendszer normái által meghatározott, egységes szakmai módszertan alapján hitelesen fellépni a verbális és fizikai erőszakkal párosuló antiszemita indíttatású cselekmények ellen összeurópai szinten, különös hangsúllyal a tradicionális szélsőjobb oldali zsidógyűlöletre és az utóbbi években Európára nehezedő migráció következtében felerősödött, a szélsőséges muszlim irányzatokhoz köthető gyűlöletkeltéssel és agresszióval, valamint az ezzel párhuzamosan az Izrael-ellenességbe bújtatott szélsőbaloldali antiszemitizmussal szemben.

Az új szervezet a zsidó közösségek saját erőforrásából a magyar kormány támogató partnerségével jön létre. Bodnár Dániel, a TEV elnöke elmondta, a felálló nemzetközi szervezet az EU 28 tagországban végez majd rendszeres közéleti antiszemitizmus monitoring, és társadalmi előítéletesség kutatásokat, beleértve a török és arab nyelvű média és közösségi média figyelését. Emellett jogalkotói javaslatokat fogalmaz meg és jogi tanácsadást végez, valamint a meglévő európai oktatási rendszerekhez illeszthető ismeretterjesztő és érzékenyítő programokat fejleszt. Tevékenységét brüsszeli székhellyel és három európai regionális központban szervezett irodában végzi.

Szalai Kálmán, a TEV titkára a konferencián elmondta: létrejövő szervezet a Tett és Védelem Alapítvány Európában egyedülálló módon kialakított működési modelljére és bevált gyakorlataira épül, melyben a jogi-monitoring-oktatási tevékenység hármására alapozott működést valósít meg az állami és civil szervezetekkel együttműködésben.

– Milyen mértékben fogja a Tett és Védelem Alapítvány tevékenysége lefedni az egyes európai országokat, illetve lesznek-e helyi irodái az egyes európai nagyvárosokban? Lehet-e már tudni, ki fogja vezetni az egyes irodákat?

– Az antiszemitizmus elleni fellépés nem lehet a zsidóság belügye, és nem koncentrálódhat egyetlen országon belülre. Az igazán sikeres fellépés kulcsa az egységes elhatározás. Ambíciónk van arra, hogy egységes módszertan alapján készülő monitoringgal és felmérésekkel kutassuk a jelenség megnyilvánulásait, tárjuk fel valódi mozgatórugóit annak érdekében, hogy végre valósággá váljon az egységes, európai uniós elhatározás a zsidóellenes megnyilvánulásokkal szembeni hatékony közösségi fellépés. Mi elsősorban biztonsági kérdésnek tekintjük az antiszemitizmus elleni küzdelmet, és ennek összeurópai monitoring tevékenysége során a török és az arab nyelvű médiát, illetve a közösségi felületeket is kutatjuk majd, melynek eredményeként végre teljes és hiteles képet kaphatunk az európai folyamatokról és gyakorlati síkra terelhetjük a jelenséggel szembeni kiállás ügyét.

Ennek törvényalkotási vonzata is van, és mivel az EU központja Brüsszel, ezért Belgium fővárosában mindenképpen felállítunk egy képviseleti irodát, megkönynyítendő az elérést a politikai döntéshozókhoz. Ezen túlmenően minden nagyobb zsidó közösséggel rendelkező európai országban szeretnénk a jövőben irodát nyitni, így például Franciaországban, Németországban és a skandináv térségben is. A budapesti iroda ellátja a hálózat tudományos és logisztikai háttérét biztosító szakmai tudásközpont szerepét. Az egyes országokban természetesen keressük azokat a zsidó civil vagy közösségi, illetve nem-zsidó közösségi szervezeteket, melyekkel hatékonyan tudunk együttműködni az antiszemitizmussal szembeni fellépés terén, mint ahogy számítunk a különböző kormányzati szervekkel történő célirányos kooperációs együttműködésre is. Hisszük, hogy a TEV jogi-monitoring-oktatás hármas tevékenységének európai kiterjesztése nagyobb hatékonyságot eredményez az eddigi, nem túl sikeres fellépéssel szemben.

– Sajtóhírek szerint a TEV európai terjeszkedését a magyar kormány is támogatja. Ez a gyakorlatban mit jelent?

– Tekintve, hogy az európai antiszemitizmus kérdése egyre inkább – nemcsak morális és elvi, hanem – biztonsági kérdés is, egyre kevésbé képzelhető el az antiszemitizmus elleni fellépés az európai kormányok egyértelmű kiállása és együttműködése nélkül. Mindemellett nem szabad elfelejteni, hogy az Európai Unió létrejövetelével ezek a folyamatok egymásra hatnak és egységes tendenciákká válnak. Így a fellépés is összeurópai szinten kell hogy történjen. A magyar kormány politikai kiállása Izrael mellett csakúgy, mint partneri támogatása az európai antiszemitizmussal szembeni fellépés ügyében, egyaránt jelent egy visszavonhatat-

lan elköteleződést nemzeti szinten és egy példaértékű kiállást európai kontextusban, ami remélhetőleg más nemzeti kormányokat is hasonló lépéskényszerbe hoz.

– Nemrég az Egyesült Államokban egy szélsőjobboldali terrorista vette el 11 zsidó életét. Mennyire jelent veszélyt napjainkban a szélsőséges muszlim terrorizmus mellett a fehér nacionalizmus vagy a neonácizmus?

– Sajnos a szélsőjobboldali nacionalizmus Európában továbbra is jelen van, de a holokauszt európai traumája okán ez feltehetőleg kevésbé jelent közvetlen veszélyt, mint az USA-ban. Ha megnézzük a statisztikákat, akkor az elmúlt évek zsidókat érintő incidensei Európában döntő többségben szélsőséges muszlim elkövetők részéről történtek. Noha létezik a radikális jobboldal Európában, jelenleg nem kap akkora lehetőséget az erőszakos cselekményekre ahhoz, hogy kivédhetetlen kockázatként tekintsünk rá.

– A friss adatok fényében mennyire voltak reálisak azok a nyugati sajtóhírek, melyek a múltban Magyarországot festették le az európai antiszemitizmus gócpontjaként?

– Az az állítás, hogy Magyarországon lett volna a legrosszabb a helyzet, már az elmúlt évek során sem volt igaz. Nekünk nem percepciók alapján kell kialakítani az egyes országok antiszemitizmusához való viszonyulásunkat, hanem a valós tények alapján. Magyarországon a közelmúltban is készültek olyan, külföldi telefonos megkeresésen alapuló felmérések, melyek torz számokat és azokból levont téves következtetéseket közöltek az országban tapasztalható antiszemitizmussal kapcsolatban. A mi felméréseink szerint a magyar társadalom egyharmada a hosszú évek átlagában valamilyen mértékű antiszemitizmust tanúsított, ez az idő múlásával sem változott. Az antiszemita incidensek száma azonban más országokhoz, illetve a helyi zsidó közösség méretéhez képest viszonylag alacsony: 30-40 eset évente egy tízmillió országban! Ez a szám elenyésző ahhoz képest, amit Nyugat-Európában tapasztalhatunk. Magyarországon az antiszemitizmus és a zsidósághoz való viszony kérdése általában a történelmi emlékezet kérdései körül penetrál, mindemellett sajnos van egy 5-10%-os réteg, melynek körében számottevő vonzereje van a szélsőjobboldali nosztalgának.

HANUKA NÖVÉNYE, AZ OLAJBOGYÓ

Manapság sokféle ételt készítenek olajbogyóval, mely a mediterrán konyha szerves részévé és alapvető alkotóelemévé vált az évezredek során. Pikáns csirkehús, kenyerek, tézstafélék, pizzák és saláták egyaránt készülhetnek a zöld és fekete szemekkel ízesítve-színesítve. DÉNES ANNA ÍRÁSA

Az olajfát áldással, termékenységgel és egészséggel kapcsolatban több helyen említi a zsidó Biblia, a Tánách. A hozzá kapcsolódó gondolatkörbe beletartozik a jól meggyökerezettség képze, az Izrael Földjén lakás (példa erre Izrael Állam címerén az olajág), valamint – az özönvíz története nyomán – a béke is. Mivel az olívaolajhoz a szellemi tisztaság elképzelése is társul, ezzel a folyadékkal kenték fel a főpapokat, valamint Izrael királyait és a Szentélyben használt eszközöket is, és ezt használták a Szentélyben álló menórában is – így kapcsolódik mostani témám Hanuka, a fény ünnepéhez.

Az Izraelben őshonos, évszázadokon át – akár ezer évig is – élő olajfa alacsony növésű, örökzöld fa, vastag, ezüstös, odvas törzse minél öregebb, annál csavarodottabb. A nemesített fa termése nagyobb, húsosabb, magasabb olajtartalmú, mint vadon növény társaié. Szövevényes gyökérzete mélyen lenyúlik a földbe, lehetővé téve a növény túlélését a forró és száraz izraeli nyarakon is, ugyanakkor jól tűri a hideget is és sokféle talajtípus-hoz képes alkalmazkodni. Nem csoda hát, ha bölcseink számtalanszor hasonlították a zsidó népet az olajfához. Gyökereinket mélyre eresztjük, évezredek tóratudásába és istenszolgálatába, és minden körülmények között túlélünk. Vannak, akik azt mondják, hogy az Édenkertben levő tudás fája olajfa volt.

Az olajfa termése a nyersen kifejezetten rossz, keserű ízű olajbogyó, mely kezdetben zöld, a tél során azonban lilásfeketére érik. A kétféle olajbogyó tehát nem két különböző fajta termése, hanem ugyanannak a gyümölcsnek kétféle érettségi állapotát képviseli. A kemény magot az olajban és A-vitaminban gazdag gyümölcshús veszi körül. Kétféle felhasználása létezik: vagy az olajat sajtolják ki belőle vagy különféle eljárásokkal savanyítják, pácolják és savanyúságként fogyasztják. Régebbi korokban elsősorban az előbbi felhasználási módja volt a leginkább közelebbi, és az olívaolajat nemcsak főzési, hanem világítási és gyógyítási célokra is használták. A Tórában, a prófétai könyvekben és az iratokban, vagyis a Tánáchban nem szerepel az olajbogyó élelemként, míg a belőle készült olívaolajról számtalan helyen esik szó. Az olajkereskedelem a Földközi-tenger medencéjének egyik legjelentősebb bevételi forrását jelentette. Az izraeli régészeti ásatásokon rendszeresen bukkannak kőből készült olajpresekre.

MIÉRT HASONLÍTANAK A ZSIDÓK AZ OLAJBOGYÓRA?

„Izrael [népe] buján növény olajfa, mely világosságot ad mindennek” (Midrás Smot rábá 46.)

...az Örökkévaló, a te Istened elvisz téged... egy oly országba, hol búza, árpa, szőlő, füge és gránátalma (terem), oly országba, hol olajfa és méz van (5Mózes 8:7-8.)

Jehosua ben Lévi rabbi tanította: miért mondják, hogy Izrael olyan, mint az olajfa? Azt tanítják ezzel, hogy ahogyan az olajfa levelei se nyáron, se az esős időszakban nem hullanak le, ugyanúgy nem szűnik meg soha Izrael [népe], sem ezen a világon, sem utána. (Talmud, Mönácho 53b.)

Miért hasonlítják Izrael népét az olajbogyóhoz? Azért, mert ahogyan az olajbogyó csak erőteljes nyomás alatt adja ki az olaját [vagyis a lényegét], ugyanúgy a zsidók sem bányák meg bűneiket és térnek meg az Örökkévalóhoz, míg meg nem törnek a szenvedéstől. (Talmud, Mönácho 23.)

Az olajbogyó fontosságát mutatja, hogy bölcseink mértékegységet is neveztek el róla. A „kezájit” – vagyis olajbogyónyi mennyiség talmudi mértékegység. Pontos méretéről vita van a bölcsék és tóratudósok között, és vannak, akik szerint mennyiségét inkább úrmérték, mások szerint pedig inkább súly szerint kell meghatározni. Mindenesetre ez a minimálisan szükséges mennyiség ahhoz, hogy az elfogyasztott étel után utóáldást vagy asztali áldást kelljen mondani, illetve például széder este legalább ennyi maceszt meg kell ennünk egy ültő helyünkben ahhoz, hogy teljesítsük a kovásztalan kenyér fogyasztásának parancsolatát.

Az olajbogyó Izrael hét termésének egyike, vagyis különleges státusszal rendelkezik. Fogyasztása előtt „boré pri háec” – aki a fa gyümölcsét teremtette – áldást mondunk, ahogyan minden más, fán termő gyümölcs előtt, utána azonban a hét termés után mondott, különleges áldás következik. Az olajbogyó azért is különleges az áldások szempontjából, mert a hét termés tórai felso-

rolásában (ld. a keretben) közvetlen a második „erec” – föld (ti. Izrael földje) szó után van. Ezért, ha több termés van előttünk a hét gyümölcsből, akkor majdnem mindig az olajbogyóra mondunk először áldást – csak a búza előzheti meg, mivel az az első „erec” szó után áll.

Az olajfának kétféle virága van: az egyikben csupán porzó, a másikban porzó és bibe is található, utóbbiból lesz a termés, előbbi gondoskodik a biztos megporzásról, ahogyan szellemi és fizikai erőnkre egyaránt szükségünk van ahhoz, hogy munkánk gyümölcsöző legyen. Ehhez a képhez társul Jochánán rabbi tanítása arról, hogy Izraelnek szenvedésre van szüksége ahhoz, hogy visszatérjen Isten útjaira (ld. a keretben). Az olajbogyó hosszú ideig zölden marad a fán, és hirtelen ér meg, lilára váltva a színét. Ebben különbözik más gyümölcsöktől, melyek szép lassan érnek meg. Ahogy az olajfa is legvégső fázisában, az érett olajbogyó által teljesíti be küldetését, ugyanúgy teljesíti be az idők végezetén a zsidó nép Isten által rendelt küldetésének célját.

Mint fentebb említettük, a ránk maradt írásos forrásokból úgy tűnik, hogy az olajbogyó a tánáchi korszakban nem tartozott a széles körben fogyasztott étkek közé, bár a szomszédos népek szokásaiból kitűnik, hogy a szegényebb néprétegek legalapvetőbb étele a kenyér, a sajt és az ízesítésként szolgáló ecet mellett az olajbogyó volt. Annyi bizonyos, hogy a pácolt, napon szárított olajbogyó a talmudi korszakban már szerves része volt a szegény zsidó parasztok étrendjének. A tápláló,

zsírban és ásványi anyagokban gazdag, erőteljes ízű bogyók szint vittek a szegény emberek egyhangú, elsősorban kenyérből és gabonafélékből álló étrendjébe. A Talmudból (*Bráhot* 41a.) megtudjuk, hogy a retek mellé olajbogyót is szokás volt felszolgálni, hogy sósságánál fogva lágyítsák a retek túlságosan erős, csípős ízét. A talmudi szövegből (*Sábát* 50a.) az is kiderül, hogy hogyan is fogyasztották a bogyókat: közvetlenül étkezés előtt a hüvelyk- és a mutatóujjuk közé fogva, vagy egy erre szolgáló kis kővel megnyomkodták, majd sóban bőségesen megmártva ették meg, hogy csökkentsék a gyümölcs keserűségét. Közvetlenül fogyasztás előtt ez a tevékenység (a bogyók megnyomkodása) még szombat is megengedett volt.

A talmudi korban a fürdőházakban is fogyasztottak olajbogyót: tojással együtt szolgálták fel az ecetben vagy borban eltett bogyókat, hogy az embereknek nagyobb kedve legyen vizet inni – a nagy mennyiségű víz fogyasztása a tisztítókúra része volt. A Talmudból azt is megtudjuk, hogy az olajbogyókat besózva terítették szét kosarakban, és így helyezték a tetőre, hogy a nap szárítsa meg a szemeket, ezután magában vagy olívaolajban eltéve őrizték. A szemek egy másik részét sós lében tették el. A kevésbé szép olajbogyókat besózva a földbe ásták, amíg masszává nem állt össze, akkor a magokat eltávolították, kerek formába töltötték az olajbogyó-pépet, és a napon megszáritották; fogyasztás előtt ecetbe áztatva puhították meg ezeket (*Ávodá Zará* 40b).

OLAJBOGYÓS MÁRTOGATÓ

Párve, tojás- és gluténmentes

1 doboz zöld vagy fekete olajbogyó, alaposan leszűrve; 3 gerezd fokhagyma; 2 ek. majonéz (elhagyható, a mennyiség ízlés szerint változtatható); Ha nem használunk majonézt: 1-2 ek. olívaolaj

A hozzávalókat aprítógépbe tesszük, és a gépet pulzálva működtetve egységes masszává turmixoljuk az egészet. Készíthetünk simább vagy darabosabb krémet. Olajbogyókkal vagy petrezselyemlevéllel díszítve tálaljuk.

MAROKKÓI NARANCSSOS-OLAJBOGYÓS SALÁTA

Párve, tojás- és gluténmentes

4, lehetőleg kesernyés ízű narancs; Egy marokkói fekete olajbogyó; 1 citrom leve; 3 ek. extra szűz olívaolaj; 3 gerezd fokhagyma; Só, ízlés szerint; 1 kk. őrölt római kömény; 1 kk. paprika; Aki a csípőset szereti: egy csipetnyi chili paprika

A meghámozott, kimagozott narancsokat kis kockákra vágjuk, tálba tesszük, hozzáadjuk az olajbogyót. A fokhagymát fokhagymanyomón áttörjük. A citromlét és az olajat egy kis tálban összekeverjük, a fokhagymával és a sóval ízesítjük, majd a narancsos-olajbogyós keverékre öntjük, és jól megkeverjük. Tálalás előtt meghintjük római köménnyel, pirospaprikával és egy csipetnyi chilivel.

KRISTALLNACHT

EGY NÉMET TŰZOLTÓ ÉS A MEGMENTETT DÁVIDCSILLAG TÖRTÉNETE

November 9-én, a holokausz kezdetét jelentő Kristallnacht, a német zsidók tömeges legyilkolásának, zsinagógáik felgyújtásának, üzleteik, lakásaik kifosztásának 80. évfordulóján ülök a számítógép előtt és kattintgatok a Kristallnacht címszó alatt megjelenő különböző szócikkekre. STEINER ZSÓFIA ÍRÁSA

A pontos kifejezés: **Reichskristallnacht**. Miért fontos ebből a Reich, a Birodalom? Egyrészt azért, mert a „birodalmi” a német szóhasználatban az állami megfelelője (ld. államvasút: Reichsbahn), már a nevében is megmutatja, milyen képmutató hazugság volt a barbár pusztítás spontán tömegmozgalomnak beállítása a hivatalos német tömegtájékoztatóban. Másrészt azért, mert a Birodalom ekkor már Németországon kívül kiterjedt Ausztriára és a Szudéta-vidékre is, így a szörnyűségek egészen a magyar határig akadálytalanul kiterjedhettek, elérve az Anschluss következtében már rettenetes nyomásnak kitett bécsi zsidó közösséget is.

Keresem a kortársak reagálását arra a döbbenetes eseményre, hogy a világ egyik csúcskulturájában, békeidőben, a törvények és a józanész ellenére a náci párt által elfoglalt német államhatalom udvariasan félreállt, hogy a rohamosztagosok és a hozzájuk csatlakozók zavartalanul gyilkoljanak és romboljanak, miközben a hatóságok kizárólag arra ügyeltek, hogy másban, mint zsidó honfitársaik személyében és tulajdonában kár ne essék. A rendőrség gondoskodott a lincselők biztonságáról, nehogy az áldozatok visszaüssenek és a tűzoltóságot is kivonultatták, hogy megakadályozza a felgyújtott épületek szomszédainak meggyulladását.

NÉVJEGY

STEINER ZSÓFIA

- SZÜLETETT: 1982
- FOGLALKOZÁSA: újságíró, az *Egység* és a *Gut Sábesz* magazin főszerkesztője
- CSALÁD: házas, 4 gyermek édesanyja

FOTÓ: FEYÉR GABRIELLA

Hieronymus Bosch mester hátborzongató, egyszerre valószerű és szürreális vízióit ábrázoló képein látni lángoló házak között vidáman, láthatóan gondtalanul tereferelő polgárokat, amilyeneknek a korabeli külföldi sajtójelentések leírták a Birodalom kis- és nagyvárosaiban lezajló pogromok szemlélőit. Bosch azonban csak elrettentésül szolgáló fantáziaképeket festett az emberi lélek legmélyének démonairól, míg a Birodalom városaiban ez a lidércnyomás 80 évvel ezelőtt konkrét valósággá vált.

Néhány héttel a gyalázatos **Müncheni Egyezmény** megkötése után hivatalosan 91, a valóságban több száz ember helyszíni lemészárlása, további 30 000 ember koncentrációs táborokba hurcolása, sok ezer lakás

és üzlet, több mint 1400 zsinagóga lerombolása, és mindezeket követően egymilliárd birodalmi márkás sarc kivetése a német zsidóságra megdöbbentően kevés hivatalos tiltakozást váltott ki a nem náci uralom alatt lévő országokból. Ez jelezte a világ halálosan közönyössé válását és önvédelmi reflexeinek végleges meggyengülését, amiért aztán szörnyű árat kellett fizetniük. A németországi követi jelentések nyomán lényegében semmilyen komoly lépést sem tettek a külföldi kormányok: az Egyesült Államok visszahívta a nagykövetét, de továbbra is fenntartotta a diplomáciai kapcsolatokat. A két szomszédos nagyhatalom, a Brit Birodalom és a Francia Köztársaság, a Müncheni Egyezmény aláírói ennyit sem tettek.

Ugyanakkor igazságtalan lenne nem felidézni az emberi együttérzés hősiesség fokozódásának ritka, de annál felemelőbb példáját. Nem véletlen, hogy Izrael egyik leginkább ismert és elismert intézménye, a Jad Vasem egyik fő feladata e ritka példák összegyűjtése, a világ jámborai tetteinek megörökítése.

ÁLLJON ITT EZÉRT EGY NÉMET TŰZOLTÓ TÖRTÉNETE.

Szászország fővárosában, Drezdában építette fel a hatalmas zsidó közösség zsinagógáját 1838-40 között Gottfried **Semper**, a világhírű „Semperoper” tervezője. A főbejárat felirata Ézsaiást idézte: „Az én házam az imádság háza lesz valamennyi nép számára”. Száz évvel később, a Reichskristallnacht során felgyújtották, és néhány nappal később a már kihűlt romokat – mindent lefilmezve – lerombolták

és elszállították, majd ennek költségét kifizették az – egyelőre – megmaradt drezdai zsidó közösséggel.

A gyűjtogatás biztonságos végrehajtásához itt is kirendelték a tűzoltókat, akik közül az egyik, **Alfred Neugebauer** nem tudott belenyugodni az ordító ellentmondásba hivatása és feladata között és *felmásza az égő óriási épület tetejére*, levette a rézből készült két hatalmas **Dávid-csillag** (Mágén Dávid) egyikét, lemászott vele és *elrejtette a háza padlásán*, várva az időt, amikor visszakerülhet a helyére. A világháború kitörése után Neugebauert behívták katonának, és mivel tartott attól, hogy a padlásan megtalálhatják a Dávid-csillagot, becsomagolva feltette a kerékpárjára és – vállalva az ezzel járó óriási kockázatot – *keresztültozta az egész városon*, majd az erdőben elásta. A keleti fronton hadifogságba esett, majd onnan 1949-ben hazatérve első feladatának tekintette az elpusztított zsinagóga egyetlen megmaradt darabjának visszajuttatását a 6000 fős közösségből megmaradt 70 túlélő kicsiny, de ismét aktív hitéletet szervező csoportjának, akik 2001-ig a zsidó temető halottasházából kialakított épületet használták imaházként.

Az elpusztított nagyzsinagóga helyén pontosan 60 évvel a Kristallnacht után, 1998. november 9-én kezdték meg egy zsinagóga és egy zsidó közösségi ház építését, és a kész épületeket 2001-ben, ugyancsak a november 9-i évfordulón adták át. A régi zsinagóga Dávid-csillagát beépítették az ultramodern épület – az eredeti feliratot viselő – bejárata fölé, ahonnan messziről látható, hirdelve a drezdai zsidóság újrakezdését és emlékeztetve az elpusztított milliókra és a Világ Igazaira egyaránt.

Az olaj csodája

DÉNES ANNA MESÉJE

ILLUSZTRÁCIÓ: TAUSZ GÁBOR EZRA

Réges-régen, még amikor állt Jeruzsálemben a Szentély, egy görög király, Antióchusz hódította meg Izraelt. A zsidóknak megtiltotta a Tóra tanulását és a szombat megtartását is, a Szentélyt pedig megtöltötte bálvány-szobrokkal. Sőt, még ez sem volt neki elég: arra akarta kényszeríteni a zsidókat, hogy bálványokat imádjanak, azok előtt hajoljanak meg, azokhoz imádkozzanak. Lakott azonban az izraeli Modiin városában egy idős férfi, Mátitjáhu, akinek öt fia volt: Jehuda, Simon, Jochánán, Jonatán és a legkisebb, Elázár. Mátitjáhunak helyén volt az esze és a szíve, fiai segítségével hadsereget szervezett, és az ő vezetésükkel a bátor zsidó katonák legyőzték a nagy görög sereget.

Persze ez nem volt ennyire egyszerű, hiszen a görögök sokan voltak, és a hatalmas görög hadseregnek erős fegyverei voltak. A zsidó katonák kevesen

voltak, kevés volt a fegyverük, de bíztak az Örökkévalóban, és ő megsegítette őket. Akármekkora sereget hozatott is Antióchusz király, akármilyen bátor harcosok is küzdöttek a görög hadseregben, akármekkora lovakat és harci elefántokat is küldtek ellenük a csatákba, a görög csapatok rendre alulmaradtak a zsidókkal szemben, akik az Örökkévalóért mentek harcba, és akiket az Örökkévaló segített.

Amikor a zsidók már sok-sok csatában győzedelmeskedtek, elérkezettnek látták az időt, hogy a Szentélyt is megtisztítsák: kidobálják a felállított szobrokat és fellobbantsák a lángot a hétágú mécsesben, a menórában. Ha időbe is tellett, a szobrokat mégsem volt túlságosan nehéz eltakarítani, a mécsesek meggyújtásával azonban alaposan meggyúlt a bajuk! Akárhogy kerestek, akár-

hogy kutattak, bizony összesen csak egy kis korsónyi olajat találtak egy eldugott sarokban, és azt mindannyian tudták, hogy ennyi olaj igazán nem lehet egy napnál hosszabb időre elegendő.

Bizony, fogalmuk sem volt, mitévők legyenek. Minél jobban törték a fejüket, annál biztosabbak voltak abban, hogy itt már csak a csoda segíthet, mert nyolc napra van szükségük ahhoz, hogy az olajfa terméséből, az olajbogyóból új, tiszta olajat sajtoljanak. A menóra mécseseit ugyanis csak a legtisztább olívaolajjal volt szabad megtölteni. És ekkor megtörtént a csoda! Az a kevés kis olaj, ami a korsóban volt, nem fogyott el! Égett egy napig, égett kettőig, végül égett nyolc teljes napon át, egészen addig, amíg el nem készült az új, tiszta olívaolaj.

Hanuka ünnepén erre a hosszú, csodákkal átszótt szabadságharcra emlékezünk, és ablakba tett menóráinkkal hirdetjük a csodát: a maroknyi zsidó sereg legyőzte a nagy és erős görög katonaságot, a kis korsónyi olaj tiszta fénye pedig legyőzte a sötétséget, és nyolc napon át megállás nélkül égett.

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

**A színvonalas időotthon
képes eleget tenni a sokszínű elvárásoknak.**

Hegedüs Györgyné, Róza néni
2003 óta a csepeli otthon lakója

Visky Éva néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

Lőrinczi Andrásné, Tilda néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

**Nekem az öngondoskodás
a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a függetlenség,
önállóság megőrzése,
- » a biztos lakhatás,
- » a mindennapi
terhektől mentes élet,
- » az egészségmegőrző
szolgáltatások,
- » a támogató közösség.

**Nekem az aktív pihenés
a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » az egészség megőrzését
támogató szolgáltatások,
- » a saját, légkondicionált
kirándulóbusz,
- » a kirándulóprogramok
országszerte,
- » a szabadidő hasznos
eltöltésének sokszínűsége
közösségben.

**Nekem a társas kapcsolatok
a legfontosabbak!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a családi légkör,
- » a támogató közösség,
- » az intézmény falain belül
zajló aktív társasági élet,
- » az intézményen kívüli
kapcsolatépítés és
- » az új barátságok kötésének
lehetősége.

Jöjjön, nézzen be hozzánk! Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

A fényképek marketingcéllú használatához a jogosultak
előzetesen írásbeli engedélyeztetéssel hozzájárultak

Hanuka a fény ünnepe

A fény ünnepét idén, az 5779-es évben is nagyszabású ünnepségsorozat teszi még fényesebbé.

Az ünnepség programjaiból

NYUGATI TÉR – HANUKAI GYERTYAGYÚJTÁS

Ünnepeld velünk a Nyugati téri 21. évi gyertyagyújtást!

December 2. és 9. között minden nap 18:00 órától:

közös imádság, a hanukia lángjának fellobbantása, zene, tánc és hanukai fánk várja az érdeklődőket.

A REVIVO PROJEKT A BÁLNÁBAN!

A világhírű izraeli zenekar **december 5-én 20 órától** vár fergeteges koncertjére a Bálna Budapest Panoráma termébe. Koncertjeikkel Izraeltől, Európán át Dél-Amerikáig járnak a világot, 8 lemezükből több aranylemez, youtube videóikat százmillióan látták. A koncert előtt hanukai gyertyagyújtás. Jegyek a **zsido.com-on** kaphatók.

HANUKORCSOLYA A VÁROSLIGETI MŰJÉGPÁLYÁN

Gyere el a családdal, barátaiddal és korcsolyázzunk együtt **2018. december 8-án szombaton 21:00-23:00 között** a műjégpályán!

Jegyek elővételben, illetve a helyszínen kaphatók **1500 Ft-os** áron.

További információ a programokról:

06-1-268-0183 | posta@zside.com

www.zsido.com

TALMUDI VITÁK ÉS TÓRAI
TÖRTÉNETEK MAI SZEMMEL
OBERLANDER BÁRUCH RABBI KURZUSA

בס"ד

Újraindul **Oberlander Báruch rabbi** népszerű Talmud órája, mely ezentúl keddenként este fél 6-tól várja az érdeklődőket. A Talmud órák után pedig az éppen aktuális Hetiszakaszok mélyebb jelentéseivel és a mai életünkre vonatkozó üzeneteivel ismerkedhetnek meg a hallgatók.

Mikor? **keddenként 17:30-tól**

Hol? Keren Or Központ (Károly körút 20.)

A részvétel díjmentes, viszont regisztrációhoz kötött.

Jelentkezés: www.zstsz.hu/jelentkezes

 CHABAD LUBAVICS SZELLEMÉBEN

[illegible]